

Министерство высшего и среднего специального образования УССР

ОДЕССКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
имени И. И. Мечникова

НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА
ОДЕССКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
имени И. И. Мечникова

ПУТЕВОДИТЕЛЬ

ОДЕССА
1959

Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти УРСР

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І. І. Мечникова

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ОДЕСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені І. І. Мечникова

ПУТІВНИК

ОДЕСА
1959

Склала Т. В. ХОДЖАШ

Відповідальний редактор —
доц. М. В. Павлюк

Друкується за постановою
загальноуніверситетської редакційної колегії

ПЕРЕДМОВА

Постанова Центрального Комітету Комуністичної партії Радянського Союзу «Про стан та заходи покращення бібліотечної справи в країні», прийнята у жовтні 1959 р., ставить перед працівниками бібліотечного фонду нові підвищені вимоги.

Основним завданням бібліотек, як підкреслено в постанові ЦК КПРС, є пропаганда історичних рішень ХХІ з'їзду КПРС. Бібліотеки своїми фондами мусять сприяти роз'ясненню політики і заходів партії та уряду, активно допомагаючи їм у вихованні і підвищенні комуністичної свідомості й культурно-наукового рівня радянських людей.

«Путівник по Науковій бібліотеці Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова» має сприяти своїм читачам в ознайомленні з усіма тими багатствами, які накопичені в ній більше ніж за 140 років існування.

«Путівник» є першою спробою такого типу опису Наукової бібліотеки Одеського університету, і тому редакція його звертається з проханням до читачів надіслати свої відгуки і враження до Наукової бібліотеки з тим, щоб скористатися ними в подальшій роботі над розкриттям книжкових фондів.

Якщо «Путівник» в якійсь мірі принесе користь читачам, ми будемо вважати, що мета цього видання досягнута.

ВСТУП

Наукова бібліотека Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова — одна з найстаріших бібліотек Радянського Союзу. Величина і наукова цінність фондів ставлять її в перші ряди вітчизняних бібліотек.

Протягом десятків років Наукова бібліотека університету є міцною базою для творчої, педагогічної і навчальної роботи. Фондами Бібліотеки користувались у свій час такі корифеї вітчизняної і світової науки, як Сеченов, Мечников, Менделєєв, Умов, Ягич та інші.

Багато видатних учених Одеси, імена яких широко відомі всій країні, створювали свої праці з різних галузей науки, користуючись книжковими фондами університетської бібліотеки.

В теперішній час по матеріалах Бібліотеки пишуться докторські й кандидатські дисертації, видаються вчені праці місцевих та іногородніх наукових працівників. Аспіранти і дипломанти університету знаходять тут вичерпну літературу для своїх наукових робіт.

Наукова бібліотека Одеського державного університету існує понад 140 років. Організована в 1817 р. як бібліотека Одеського (Рішельєвського) ліцею — першого на півдні Росії вищого учбового закладу, вона за час свого багаторічного існування пройшла ряд етапів. Після перетворення ліцею в 1865 р. в Новоросійський університет (нині — Одеський державний університет ім. І. І. Мечникова), ліцейська бібліотека, яка на той час уже мала солідний фонд наукової і навчальної літератури, ввійшла до складу університету як «фундаментальна» бібліотека (на відміну від студентської). Перші роки після Великої Жовтневої соціалістичної революції вона деякий час існувала як загальноуніверситетська бібліотека, а після ре-

організації вищої школи і розформування університетів на Україні в липні 1920 р.— як «Головна бібліотека вищої школи», що очолювала мережу місцевих вузівських бібліотек. З 1923 до 1930 р. Бібліотека функціонувала як «Центральна наукова бібліотека м. Одеси», обслуговуючи всіх науковців міста. Пізніше, з 1930 по 1933 р., вона була адміністративно злита з Одеською публічною бібліотекою (тепер Державна наукова бібліотека ім. О. М. Горького) під загальною назвою «Одеська державна наукова бібліотека» і, нарешті, з відновленням університетів на Україні в 1933—1934 рр. відродилась як університетська і ввійшла в систему Одеського державного університету як одна з його складових частин.

В дореволюційний період Наукова бібліотека була лише вузковідомчою установою. Відірвана від широких читацьких мас, замкнута в тісних рамках академізму, Бібліотека в той час не виходила за межі обслуговування викладацького складу університету і окремих привілейованих осіб, не ставила перед собою завдань суспільно-політичного порядку.

Велика Жовтнева соціалістична революція докорінно змінила лице Бібліотеки.

Тільки після революції Наукова бібліотека почала будуватись і розвиватись як бібліотека нового типу, як установа, що бере активну участь у культурній революції країни соціалізму, включилась у відповідальну роботу по вихованню трудящих в дусі марксизму-ленінізму, в активну допомогу в розвитку вітчизняної науки.

У своїй статті «З жовтневих спогадів» А. В. Луначарський наводить слова В. І. Леніна, сказані ним в жовтні 1917 р.: «Великого значення я надаю бібліотекам... Книга — величезна сила. Тяга до неї в результаті революції дуже збільшиться»¹. Ці слова Володимира Ілліча знайшли глибоке втілення в нашій дійсності. Піднесення культурного рівня і зрослі культурні запити трудящих, пов'язані з грандіозним соціалістичним будівництвом у нашій країні, викликали винятковий потяг до книги, що проявилось у безперервному зростанні числа читачів, в особливому інтересі до бібліотеки — золотого фонду радянської культури.

¹ А. В. Луначарський, З жовтневих спогадів, в кн. «Спогади про Володимира Ілліча Леніна», Держполітвидав, Київ, 1957, т. 1, стор. 536.

«В наших условиях научные библиотеки не могут быть чем-то замкнутым, доступным лишь узкому кругу лиц. Они должны помогать научной квалификации кадров уже вступивших в работу и готовящихся к ней специалистов.

Научные библиотеки должны шире открывать свои двери людям, всерьез желающим учиться, углублять свои знания...»¹.

Багатющі книжкові цінності, раніш приховані в надрах Бібліотеки, стали доступними широким читацьким колам наукових працівників, студентства, трудової інтелігенції. Наукова бібліотека університету перетворилась на живий повнокровний організм. Перед нею, як і перед усіма бібліотеками Радянського Союзу, постали нові завдання, виникли нові методи роботи.

Виходячи з загальнодержавних завдань в галузі культурно-освітньої і наукової діяльності, Наукова бібліотека університету вважає тепер своїм основним завданням: 1) всебічну допомогу науковим працівникам — активним учасникам розвитку радянської науки, 2) виховання молоді в дусі марксистсько-ленінського вчення, розвиток у ній почуття радянського патріотизму, любові та інтересу до науки.

Відповідно до цього завдання Бібліотека планує і виконує в своїй повсякденній практиці таку роботу:

1) планове поповнення фондів виданнями, що відбивають досягнення вітчизняної і світової науки, техніки, літератури і мистецтва, виданнями творів керівників Комуністичної партії Радянського Союзу та видатних діячів Радянської держави;

2) встановлення широкого зв'язку з науковими та науково-дослідними установами Союзу РСР і зарубіжних країн з метою книгообміну;

3) встановлення зв'язку з бібліотеками вищих навчальних закладів і з усіма великими бібліотеками Радянського Союзу по лінії міжбібліотечного абонементу;

4) розкриття і наближення до читача багатющих культурних цінностей шляхом ретельної розробки та вдосконалення каталогів, організації розгорнутих ілюстрованих книжкових виставок та екскурсій по Бібліотеці, шля-

¹ Н. К. Крупская, О библиотечном деле, Сборник, М., 1957, стор. 308.

хом пропаганди бібліотечних знань серед студентської молоді;

5) розробка науково-бібліографічної тематики в різних галузях знань, зокрема в галузі краєзнавства;

6) підготовка кваліфікованих кадрів бібліотечних працівників, які зможуть здійснювати завдання Бібліотеки на високому ідейно-політичному і науковому рівні. (В Бібліотеці організовані регулярні політінформації, наукові доповіді, навчання у Вечірньому університеті марксизму-ленінізму, індивідуальне вивчення праць класиків марксизму-ленінізму, семінари по підвищенню виробничої кваліфікації тощо).

З метою популяризації Наукової бібліотеки Одеського державного університету та ознайомлення з нею, як з однією із скарбниць знань нашого краю, широких читачьких мас, складений цей довідник — «Путівник по Науковій бібліотеці Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова».

В «Путівнику» даються загальні відомості про структуру Бібліотеки, про її фонди, систему їх поповнення, про каталоги та правила користування ними, про різні види роботи Бібліотеки тощо.

«Путівник» має на меті полегшити читачам користування Бібліотекою, зробити її більш доступною і, таким чином, сприяти більш глибокому використанню її книжкових фондів.

СТРУКТУРА НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ОДЕСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Наукова бібліотека є однією із складових частин університету і в адміністративному відношенні безпосередньо підлягає ректорові університету.

Очолює Бібліотеку директор, який керує всією її діяльністю. При директорі Бібліотеки під його головуванням організована, згідно із статутом Бібліотеки, Науково-методична рада, до якої входять представники ректорату і кафедр, партійної, комсомольської і профспілкової організації університету, керівні працівники Наукової бібліотеки і представники Студентської бібліотеки університету.

Бібліотечна рада бере активну участь в житті Бібліотеки. На засіданнях Ради розглядаються і обговорюються найважливіші питання організаційно-методичного характеру, питання наукової роботи, комплектування, річні плани, звіти і кошторис Бібліотеки.

Вище керівництво науковою роботою здійснюється Науковою частиною університету в особі проректора по науковій частині.

Вся робота Наукової бібліотеки розподіляється між п'ятьма відділами:

1. Відділ комплектування проводить роботу по поповненню книжкових фондів Бібліотеки новою поточною літературою та виданнями, які Бібліотека одержує порядком книгообміну з науковими та науково-дослідними установами Союзу РСР і зарубіжних країн, провадить облік усіх новоодержаних видань Бібліотеки шляхом інвентаризації їх і випускає інформаційний бюлетень усіх зарубіжних журналів і книжок.

2. Вся література, що надходить у Бібліотеку, обробляється у відділі каталогізації, де провадиться розподіл книжок по відділах за існуючою класифікаційною схемою і шляхом оформлення каталожних карток створюються читачький та службовий каталоги (алфавітний і топографічний).

3. На обов'язку відділу книжкових фондів лежить охорона книжкового майна Бібліотеки, прийом нової літератури, розміщення і періодична перевірка фондів, доставка книг у відділ обслуговування за заявками читачів та в інші відділи Бібліотеки для внутрішньої роботи працівників.

Відділ книжкових фондів провадить облік всієї літератури, що видається з книгосховищ, має спеціальний довідковий апарат — індикатор, що вказує місцезнаходження кожної виданої з книгосховищ книжки.

4. Науково-бібліографічний відділ провадить довідково-консультаційну роботу, задовольняючи різноманітні запити наукових працівників, аспірантів, студентів та інших читачів Бібліотеки. В бібліографічному відділі розробляються систематичні каталоги, які весь час поповнюються найновішою монографічною та періодичною літературою з усіх галузей знань.

Тут складаються бібліографічні списки і покажчики з різних наукових тем та окремих питань, організуються тематичні книжкові виставки, складається картотека нових книжок.

5. Відділ обслуговування провадить всі операції, зв'язані з безпосереднім просуванням книжки до читача через абонемент, читальні зали та міжбібліотечний абонемент (МБА).

***

Кожна нова книжка, що прибуває у фонди Бібліотеки, проходить певний шлях перш, ніж стане доступною читачеві (може бути виданою додому або в читальний зал).

Слідом за первісним обліком та реєстрацією нові книжки вносяться в інвентарі Бібліотеки і, таким чином, включаються до загального складу її книжкового майна. Заінвентаризовані й відмічені печаткою Бібліотеки нові книжки підлягають класифікації і записові у книжково-топографічний каталог.

До нових книжок добираються друковані каталожні картки Всесоюзної книжкової палати, а на деякі з них складається бібліографічний опис на місці. Каталогні картки вливаються в алфавітний, систематичний і картоково-топографічний каталоги.

Всі нові книжки і журнали певний час демонструються у вітринах в абонементі та в читальних залах. Вони можуть бути попередньо замовлені читачами і одержані зараз же після зняття з вітрини.

КНИЖКОВІ ФОНДИ

(Комплектування і загальна характеристика)

Книжкові фонди Наукової бібліотеки Одеського державного університету досягають 1.500.000 одиниць — книжок, брошур, журналів, комплектів газет, карт та інших видів друкованих видань. Наукова і бібліографічна цінність їх обумовлюється систематичністю та плановістю комплектування Бібліотеки на протязі всього часу її існування.

Як уже було сказано вище, в основу Наукової бібліотеки університету лягла бібліотека Рішельєвського ліцею, організованого в Одесі в 1817 році.

Початок ліцейської бібліотеки був покладений самим Рішельє, який приніс у дар ліцею свою особисту колекцію книжок великої цінності, переважно французькою мовою. Протягом майже півстолітнього існування ліцею до фондів бібліотеки влилось ще кілька особистих зібрань, що являли також значний науковий інтерес.

Крім основної бібліотеки, при ліцеї була студентська бібліотека, бібліотека періодичних видань та бібліотека Інституту східних мов. Склад книжок, якими комплектувались бібліотеки ліцею, відповідав профілю трьох його факультетів: юридичного, фізико-математичного і камерального¹.

В момент передачі ліцейської бібліотеки університетові у фондах її налічувалось близько 30.000 томів².

¹ На останньому вивчалися так звані камеральні науки — науки про народне господарство (політична економія, сільське господарство, лісівництво, гірничя справа тощо).

² Бібліотека Інституту східних мов до фондів Бібліотеки університету не надійшла, бо свого часу була передана Інституту східних мов у Петербурзі.

З перших років організації Наукової (Фундаментальної) бібліотеки університету комплектуванням її відали представники кафедр університету, які приділяли велику увагу поповненню фондів вітчизняною і зарубіжною літературою з усіх галузей знань.

Поряд з університетською бібліотекою комплектувались бібліотеки кабінетів університету, які часто заповнювали деякі прогалини у фондах «Фундаментальної» бібліотеки університету. Згодом деякі з них влились в її фонди.

Зростання фондів Наукової бібліотеки відбувалось не тільки шляхом поступового поповнення, здійснюваного за певним планом і в заздалегідь намічених напрямках, але також і шляхом включення до її складу цілого ряду окремих книжкових колекцій ззовні. Ці колекції, що здебільшого належали спеціалістам-ученим, знавцям і любителям книг, часто являли велику цінність і значно підвищували не тільки кількісну, але й якісну питому вагу фондів Бібліотеки.

Одна з перших колекцій, що надійшла у власність Бібліотеки в дореволюційний час, належала знаменитому російському хірургові, педагогові і громадському діячеві Миколі Івановичу Пирогову, ім'я якого тісно зв'язане з заснуванням університету в Одесі.

У 90-х роках університетська Бібліотека збагатилась надзвичайно цінними книжковими зібраннями С. М. Воронцова (щось біля 60.000 одиниць) і О. Г. Строганова (до 40.000 одиниць). Трохи пізніше до Бібліотеки влились зібрання історика М. К. Шільдера і видатного російського мовознавця, одного з основоположників слов'янської філології в Росії В. І. Григоровича.

Ряд дуже цінних наявними в них виданнями зібрань (юридична бібліотека історика права Р. М. Губе — понад 6000 од., колекція академіка-славіста П. С. Білярського, професора-славіста і етнографа А. Кухарського та багато інших) увійшли до складу Бібліотеки в різні періоди часу до 1917 р.

Але найбільшого розквіту як в розумінні кількісної потужності, так і з боку актуальної цінності матеріалу досягли фонди Бібліотеки в радянський період.

В перші ж роки після Великої Жовтневої соціалістичної революції Бібліотека стала швидко розвиватися, рік у рік розростаючись, поповнюючи різні відділи своїх фон-

дів радянською друкованою продукцією. Збільшення книжкових фондів Наукової бібліотеки в радянський період яскраво ілюструється порівнянням теперішнього стану з даними 1917 р. За 42 роки існування Бібліотеки після революції її фонди перевищили майже в п'ять разів фонди, нагромаджені за 100 років існування Бібліотеки за царизму. За наявними даними на 1 січня 1915 р. у Фундаментальній бібліотеці Новоросійського університету було 314.133 книжкових одиниць, на 1 січня 1959 р. — 1.500.003 одиниці.

В радянський час фонди Наукової бібліотеки університету поповнились рядом книжкових зібрань, систематично підібраних за певними циклами наук. Дуже цінним вкладом є особисті бібліотеки деяких місцевих учених, з яких, насамперед, слід відзначити бібліотеки професорів-істориків Є. М. Щепкіна, де зібрана література на багатьох європейських мовах (шведській, датській, голландській та ін.), І. А. Лінниченка, в якій дуже цінні книжки з відділу «rossica»¹, О. І. Маркевича, де є значні матеріали з історії СРСР, бібліотеки славістів А. В. Ристенка і О. О. Кочубинського та інших.

Бібліотеки колишніх Одеських вищих жіночих курсів, Історико-філологічного товариства, Міжнародного інституту, Духовної семінарії та ряду інших скасованих установ значно поповнили фонди Наукової бібліотеки університету цінними науковими матеріалами.

В роки 1924—1928 Бібліотека одержувала обов'язковий примірник усіх видань, що виходили на території України.

Але основним джерелом розвитку і збагачення Бібліотеки є регулярне планове комплектування її.

Тепер комплектування Наукової бібліотеки провадиться за планом, погодженим з науковою частиною університету відповідно до тематики наукової роботи кафедр і учбової програми факультетів університету. Комплектування Наукової бібліотеки провадиться, головним чином, через Центральний колектор наукових бібліотек у Москві, звідки Бібліотека одержує, згідно з тематичним планом, обов'язковий платний примірник усіх видань за профілем університету. Крім того, поповнення Бібліотеки здійснюється через ряд таких джерел, як Академкнига та

¹ Книжки про Росію іноземними мовами.

інші видавництва, Союздрук, книжкові магазини. Через усі зазначені джерела в її фонди вливається основна наукова, учбова та художня література російською і українською мовами.

Особливу увагу Бібліотека приділяє поповненню фондів творами класиків марксизму-ленінізму та літературою з соціально-економічних дисциплін, тобто виданнями, що являють інтерес для всіх кафедр університету.

Періодичні видання Бібліотека передплатує відповідно до профілю факультетів університету з урахуванням заявок наукової частини та окремих кафедр. В основному сюди входять видання Академії наук (усі серії), продукція різних наукових видавництв, суспільно-політичних та літературні журнали.

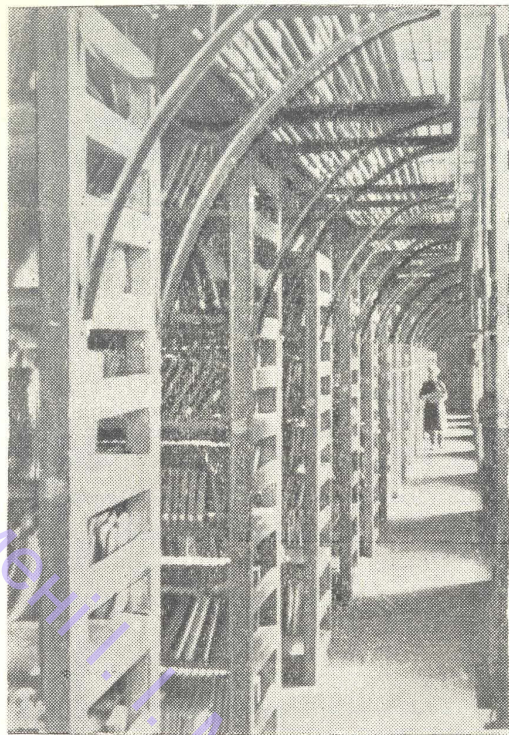
Поповнення фондів Бібліотеки провадиться також шляхом книгообміну з рядом наукових та науково-дослідних установ СРСР, як, наприклад, бази і філіали Академії наук, вищі учбові заклади, наукові бібліотеки, обсерваторії та ін. (близько 700 установ). В обмін на праці Одеського державного університету Бібліотека одержує видання цих установ. Праці наукових установ являють особливу цінність для читачів, бо вони не завжди надходять у продаж.

Отже, до фондів Бібліотеки вливається поточна друкована наукова продукція з усіх кінців Радянського Союзу.

Бібліотека провадить книгообмінні операції з країнами народної демократії — Болгарією, Угорщиною, НДР, Кітаєм, Польщею, Румунією, Чехословаччиною, звідки прибувають найновіші видання книжок та журналів, що являють великий інтерес. З цих же країн одержується література шляхом передплати, яка провадиться через «Союздрук».

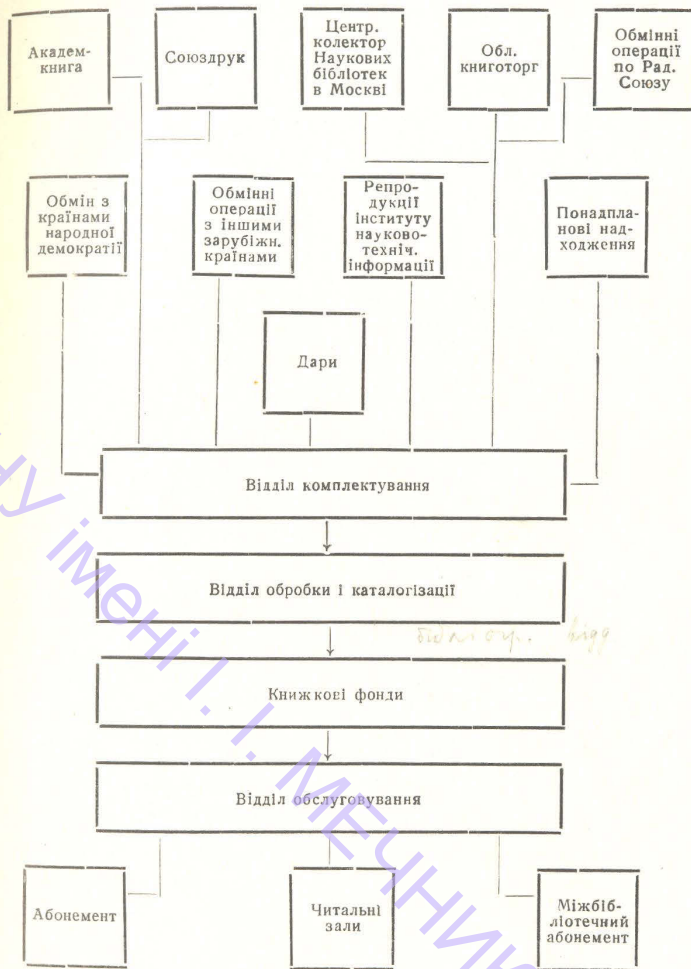
Книгообмінні операції провадяться також з іншими зарубіжними країнами — Францією, Англією, США, Бразилією, Мексикою, Індією, Фінляндією, Швецією, Данією. Передплатні видання з цих країн одержуються централізованим порядком через Наукову технічну бібліотеку Міністерства вищої освіти в Москві.

Слід відзначити, що фонд іноземної літератури Наукової бібліотеки університету є одним з найбільших на Україні. Тут зосереджені наукові праці та літературні твори видатних учених і письменників різних європей-

Книгосховище Бібліотеки № 2.

ДЖЕРЕЛА НАДХОДЖЕННЯ І ШЛЯХ КНИГИ

ських країн багатьма іноземними мовами. Велике місце посідає періодика, яка в основному представляє учені праці академій, університетів і наукових товариств.

До числа джерел поповнення фондів Бібліотеки відносяться дари громадських установ та окремих осіб. Вони нерідко являють велику наукову й бібліографічну цінність.

Протягом останніх років до фондів Бібліотеки влились книжкові зібрання колишніх професорів і викладачів університету — хіміка П. М. Павлова, математика М. С. Васильєва, біолога О. О. Браунера, лінгвіста Б. О. Лупанова. Недавно Бібліотека одержала в дар від зав. кафедрою фізичної географії університету географа-доцента Ф. О. Петруня колекцію книжок з питань географії та геології.

Результатом багаторічного планового науково обґрунтованого комплектування є могутній книжковий фонд, що відбиває різні галузі вітчизняної і світової науки в її поступовому розвитку на протязі століть, починаючи з видань XVI—XVII століть і кінчаючи літературою, в якій представлені найновіші досягнення наукової думки.

Однак при загальній повноті фондів Бібліотеки в них все-таки є вимушені прогалини в сучасних виданнях, які, на жаль, повністю ще не ліквідовані.

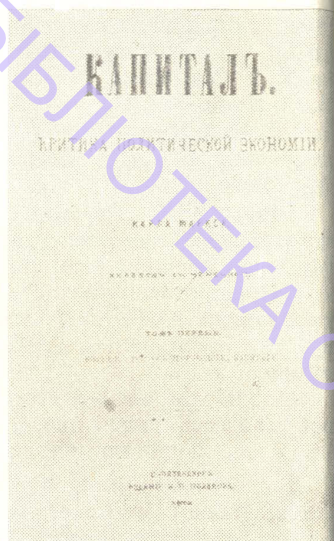
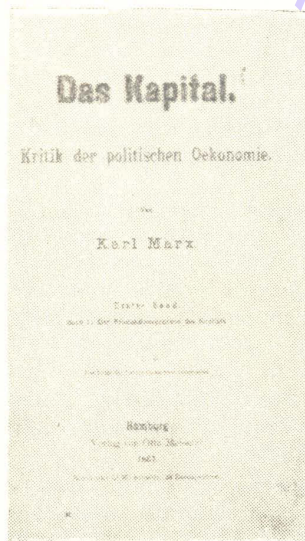
В роки війни, в період тимчасової фашистської окупації, Наукова бібліотека, відірвана від усього Радянського Союзу, не тільки зовсім не поповнювалась, але й значно потерпіла від хазяйнування окупантів. Тільки після визволення Одеси 10 квітня 1944 р. Бібліотека дістала змогу звернутися до багатьох видавництв з проською надіслати відсутню літературу цього періоду, в результаті чого деяка частина прогалин була заповнена. Бібліотека і тепер продовжує звертатись до багатьох видавництв — вітчизняних і зарубіжних — з метою поповнення прогалин, особливо у відділі періодики.

***

Не ставлячи перед собою завдання докладного опису книжкових фондів Бібліотеки, наведемо лише окремі приклади для характеристики їх щодо повноти і різноманітності наявних у них видань.

У провідному науковому відділі — відділі класиків марксизму-ленінізму — читач знайде всі твори К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна і всіх видатних діячів партії і уряду в багатьох радянських і дореволюційних виданнях. Деякі з найважчих дореволюційних видань і видань початку радянської преси являють і тепер бібліографічну

Перші видання «Капіталу» німецькою та російською мовами.

рідкість. Так, наприклад, в Бібліотеці зберігається перше видання «Капіталу», що вийшло в 1867 р. в Гамбурзі німецькою мовою, і перше російське видання 1872 р., яке є першим перекладом «Капіталу» на іноземну мову.

В 1905—1907 рр., в період першої російської революції, у зв'язку з загальною революційною ситуацією та політичним піднесенням в країні дуже поширилось видання творів Маркса і Енгельса. Багато з них надійшло у фонди Бібліотеки, наприклад: «Манифест Коммунистической партии» К. Маркса і Ф. Енгельса (1906); «18-е Брюмера Луи Бонапарта» (1905), «Нишета философии» (1905)

К. Маркса; «Крестьянский вопрос во Франции» (1905), «Положение рабочего класса в Англии» (1905) Ф. Енгельса та багато інших.

В ці роки ряд творів Маркса і Енгельса вийшов в перекладах і під редакцією, а деякі і з передмовою В. І. Леніна. Ці видання особливо цінні, бо вони є кращими і найбільш точними з усіх видань того часу. Прикладом їх може бути видання «Гражданской войны во Франции» К. Маркса з передмовою Фр. Енгельса (Одесса, «Буревестник», 1905), яке вийшло в перекладі на російську мову під редакцією В. І. Леніна. З передмовою В. І. Леніна вийшли «Письма И. Ф. Беккера, И. Диггена, Ф. Энгельса, К. Маркса и др. к Ф. А. Зорге и др.» (Спб., 1907).

Однак поряд із старанно виконаними перекладами, що мали на меті пропаганду великих ідей Маркса і Енгельса, в ті роки були опубліковані деякими видавцями у виключно комерційних цілях, переклади праць Маркса і Енгельса в скороченому і навіть перекрученому вигляді. Одним з таких видань, що потрапило до фондів Бібліотеки, є примірник «Манифесту», що вийшов у 1905 р. в Санкт-Петербурзі у видавництві «Молот» під назвою «Философия истории».

В Бібліотеці ретельно і повно зібрані твори В. І. Леніна.

Крім усіх повних зібрань творів В. І. Леніна і окремих його творів в багатьох радянських виданнях, починаючи з 1918 р., великий інтерес являють різні дореволюційні видання праць Володимира Ілліча, які вийшли у видавництвах «Пробой», «Буревестник», «Паллада» та ін. в роки 1905, 1906, 1908, 1911 та більш ранні. Дореволюційні праці Володимира Ілліча виходили під різними псевдонімами його. Зразком таких видань можуть бути наявні в Бібліотеці праці В. І. Леніна: Владимир Ильин «Развитие капитализма в России» (Спб., Водовозова, 1899), що є першим виданням цього твору Володимира Ілліча; Н. Ленин «Аграрный вопрос и «критики» Маркса» (Одесса, «Буревестник», 1905); Вл. Ильин «За 12 лет. Собрание статей», т. 1, (Спб., 1908) та ін.

Твори В. І. Леніна є в Бібліотеці мовами народів СРСР і багатьма іноземними мовами (французькою, німецькою, італійською, польською, румунською, сербохорватською та ін.).

Деякі з робіт Володимира Ілліча вперше друкувались

під різними псевдонімами його в ряді дореволюційних журналів, комплекти яких є у відділі періодики Бібліотеки. З числа їх назвемо такі: «Капитализм в сельском хозяйстве». Підпис: Владимир Ильин («Жизнь», 1900, №№ 1, 2); «К характеристике экономического романтизма». Псевдонім — К. Т-н (Тулин). («Новое слово», 1897, №№ 7—10); «Вытеснение барщинного хозяйства капиталистическим в современном русском земледелии». Підпис: Вл. Ильин («Начало», 1899, № 3).

В Бібліотеці зібраний широкий матеріал з історії Комуністичної партії Радянського Союзу. Крім праць окремих авторів, сюди входять документальні матеріали — стенографічні звіти з'їздів і конференцій, Статуту партії, КПРС в резолюціях та інші джерела, література на допомогу вивчаючим історію партії і праці класиків марксизму-ленінізму.

У різних виданнях представлені в Бібліотеці тексти Конституції СРСР і союзних республік, тексти конституцій країн народної демократії.

Фонди Наукової бібліотеки університету містять надзвичайно цінні матеріали з історії розвитку вітчизняної і світової науки, представлені в першоджерелах, в працях класиків, в окремих монографіях та в періодичних виданнях.

Вітчизняна наука відбита в Бібліотеці в усій повноті й багатоманітності її тематики. Початки її знаходимо в працях перших російських академіків XVIII ст. Окреме місце посідає тут геніальний російський і світовий учений-енциклопедист М. В. Ломоносов, праці якого зібрані Бібліотекою в прижиттєвих і в усіх наступних виданнях. В числі рідкісних першовидань є «Российская грамматика», вид. 1755 р., «Слово о происхождении света новую теорию о цветах представляющее», вид. 1756 р., Зібрання творів, том перший якого вийшов у 1757 р. Серед творів Ломоносова, зібраних Бібліотекою, є також переклади їх на іноземні мови в російських та зарубіжних виданнях, напр.: „Russische Grammatik“, St-Petersburg 1764, „Alte russische Geschichte“, Riga und Leipzig, 1768 і багато інших.

Різні галузі точних наук висвітлені в працях академіка Леонарда Ейлера, який присвятив Росії більшу частину своєї різнобічної наукової діяльності. Праці цього видатного ученого представлені в Бібліотеці в багатьох ро-

сійських (петербурзьких) виданнях і в рідкісних зарубіжних. Такі, наприклад, «Универсальная арифметика», вид. 1769 р., «Scientia navalis», Petropoli, 1749 р., «Письма о разных физических и философических материях, писанные к некоторой немецкой принцессе», переклад з французької мови академіка С. Румовського, частини 1—3, pp. 1768—1774 — в числі петербурзьких видань; „Theoria motuum planetarum et cometarum“, Berolini, 1744 р., „Introductio in Analysin infinitorum“, Lausanne, 1748 р. та багато інших — в числі зарубіжних видань.

Питанням географії, ботаніки і зоології Росії присвячені праці видатного російського мандрівника і природодослідника середини XVIII і початку XIX ст. Петра Симона Палласа, які відбиті у фондах Бібліотеки в різних вітчизняних і зарубіжних виданнях російською та іноземними мовами. В числі їх є «Путешествие по разным провинциям Российской империи», вид. 1773—1786 pp., де описані результати експедиції, очолюваної Палласом, «Описание растений России», вид. 1784 р., „Tableau physique et topographique de la Taouride“, — вид. 1795 р. та ін.

У різних відділах фондів Бібліотеки серед видань XVIII ст. знаходимо праці видатного етнографа, натураліста і мандрівника І. Г. Гмеліна. Такі: „Flora sibirica sive historia plantarum Sibiriae“ — чотири томна праця, видана в Петербурзі в роки 1747—1769, „Reize door Sibirien naar Kamtschatka“, 1—3 т., видана в Гаарлемі в 1752—1753 р., і багато інших.

До числа найбільш ранніх наукових робіт в галузі математики в Росії відносяться праці академіка С. Є. Гур'єва, з яких його «Опыт о усовершенствовании элементов геометрии», виданий в 1798 р., є першою узагальнюючою працею з методики математики не тільки в російській, але й у європейській літературі.

Дальший розвиток наукової думки в різних галузях знань представлений в працях таких корифеїв вітчизняної науки, як Лобачевський, Чебишев, Бутлеров, Пржевальський, Пирогов, Сеченов, Менделєєв, Мечников, Ковалевський, Ягич, Умов, Ляпунов та багато інших учених XIX століття, імена яких добре відомі за межами Росії. Їх твори є в багатьох прижиттєвих і найновіших виданнях.

В Науковій бібліотеці старанно підібрані праці Тімірязєва, Павлова, Мічуріна, Цюлковського, Карпінського, Ферсмана, Зелінського, Берга, Обручова, Танфільєва,

Крилова, Жуковського, Чеботарьова та інших видатних радянських учених світового масштабу.

У фондах Бібліотеки широко і повно відбиті праці учених зарубіжних країн, починаючи з таких велетнів науки, як Ньютон, Лейбніц, Діней, Пастер та інші і кінчаючи представниками сучасної наукової думки за рубежом.

Великий інтерес читачів викликає відділ історії СРСР. Це один з найбільших відділів Бібліотеки. Знайомлячись з ним, читач може простежити всю історію СРСР в її послідовних етапах.

Тут зібрані дуже цінні для дослідників першоджерела: літописи, тексти «Русской правды», стародавні пам'ятки російського законодавства, до яких входить «Соборное уложение царя Алексея Михайловича» 1649 р., яке є бібліографічною рідкістю, «Указы» Петра Великого, історичні акти та багато інших.

В числі різних видань літописів у Бібліотеці зберігається «Синопис или краткое собрание от разных летописцев...». Ця книга, видана вперше в 1674 р. Інокентієм Гізелем, одним з найбільш учених людей на Україні в XVII ст., архимандритом Києво-Печерської лаври, була першим підручником з російської історії і довгий час користувалась великим поширенням, витримавши щось 30 видань. До «Древней Российской истории» Ломоносова вона вважалась класичним твором. Тут вперше дана схема історії України, що збільшує цінність книжки та інтерес до неї. Примірник 1678 р., який є в Науковій бібліотеці, є другим виданням «Синописа» і входить в зібрання її рідкісних книг.

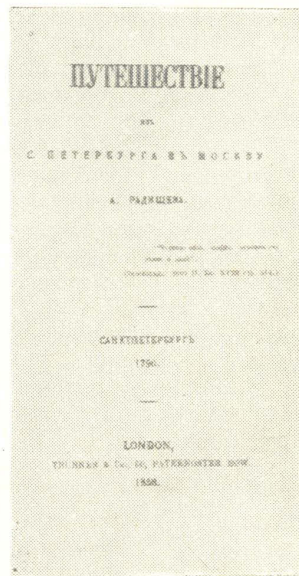
У відділі історії СРСР зосереджені багатотомні праці видатних дореволюційних істориків Росії і України — Татищева, Карамзіна, Бантиш-Каменського, Соловйова, Костомарова, Скальковського, Ключевського, які містять широкий фактичний матеріал. Тут зібрана також багатуща мемуарна література і окремі монографії різних авторів.

Надзвичайно цінна та частина фондів, у якій відбитий розвиток прогресивної російської думки, починаючи з далеких часів. Читач Бібліотеки знайде тут праці видатного революціонера-просвітителя і письменника XVIII ст. О. М. Радішева і видатного російського просвітителя письменника-сатирика, журналіста і книговидавця кінця XVIII і початку XIX ст. — М. І. Новикова. «Путешествие

из Петербурга в Москву» Радішева, спалене з наказу Катерини II в 1790 р., було вперше перевидане Герценом в 1858 р. в Лондоні. Примірник цього рідкісного видання з передмовою Іскандера (Герцена) зберігається у фондах Бібліотеки. Тут є також різні радянські видання «Путешествия», цього чудового твору, який відіграв велику роль у розвитку передової російської книжки.

Праці Новикова представлені в рідкісних прижиттєвих виданнях, з яких зазначимо літературно-критичну роботу «Опыт исторического словаря о российских писателях», вид. 1772 р., «Повествователь древностей Российских или Собрание разных достопамятных записок, служащих к пользе истории и географии Российской», 1-е вид., 1776 р.; «История о невинном заточении ближнего боярина Арт. Серг. Матвеева», того ж року. У фондах Наукової бібліотеки є видана Новиковим «Древняя Российская Вивлиофика» в 20 томах, вид. 1788—1791 рр. і «Продолжение» її в 9 томах та ін.

Дуже повно відбита в Науковій бібліотеці епоха декабристів як в їх особистих мемуарах, так і в записках їх сучасників і в багатьох монографіях, присвячених цьому періоду в історії російського революційного руху. В числі матеріалів у справі декабристів є цікаве видання звіту слідчої комісії, що вийшло в Петербурзі 1826 р. французькою мовою. В Бібліотеці зберігається чудовий пам'ятник цього часу — альманах «Полярная звезда», що видавався О. О. Бестужевим і К. Ф. Рилеевим в 1823—1825 рр., з публікаціями творів Рилеева, Жуковського, Пушкіна, Крилова та інших. Серед багатьох видань творів декабристів цікаві такі прижиттєві видання, як-от

«Путешествие» Радішева, видане Герценом в Лондоні в 1858 р.

«Войнаровский» Рилеева (М., 1825 р.), «Поездка в Ревель» О. Бестужева (СПб., 1821 р.), «Записки о Голландии 1815 г.» М. Бестужева (СПб., 1821 р.), а також деякі зарубіжні видання — «Думы» Рилеева (Берлін, 1859 р.) і «Стихотворения» його ж (Берлін, 1857 р.).

Праці великих російських революційних демократів філософів-матеріалістів Бєлінського, Герцена, Чернишевського, Добролюбова, що відіграли велику роль в розвитку російської революційної думки, посідають визначне місце у відділах критики; філософії та художньої літератури.

В Бібліотеці зібраний великий матеріал з історії дальшого розвитку революційного руху в Росії. Сюди входять праці окремих авторів і зібрання документальних даних. До числа останніх відносяться такі джерела, як «Рабочее движение в России в XIX веке», «Революция 1905—1907 гг. Документы и материалы», «История гражданской войны в СССР» та ін., а також ряд журналів — «Былое», «Красный архив», «Исторический архив», «Пролетарская революция», «Летопись революции».

В Бібліотеці зберігаються зарубіжні видання Російської соціал-демократичної робітничої партії, що виходили під редакцією і при участі В. І. Леніна. Серед них особливо цінні номери Ленінської «Искры» — першої загальноросійської нелегальної марксистської газети, заснованої Володимиром Іллічем у 1900 р.

Великий інтерес у відділі вітчизняної історії викликають праці визначних радянських істориків: Грекова, Нечкіної, Тарле, Панкратової, Бахрушина, Базилевича, Рибаківа, Смирнова, Толстова та ін., що представляють в марксистському висвітленні як всю історію СРСР, так і окремі періоди та проблеми її.

Одним з найбільших відділів Бібліотеки є відділ загальної історії, де зосереджені капітальні монографії вітчизняних і зарубіжних авторів і зібрання джерел з історії усіх країн світу від найдавніших часів до наших днів.

Відбиття античного світу знаходимо в творах стародавніх грецьких і римських письменників, мислителів, учених, істориків та ораторів, представлених в оригіналах і в перекладах російською і багатьма іноземними мовами. Тут читач знайде епічні поеми Гомера, комедії Аристофана, трагедії Есхіла, Софокла і Евріпіда. У різних виданнях і різними мовами тут зібрані праці великого

грецького мислителя Арістотеля, промови знаменитих ораторів стародавніх часів — Демосфена і Цицерона, життєписи великих людей Греції і Риму Плутарха, військові записи Цезаря, твори істориків — Геродота, Тита Лівія, Тацита, філософські праці Сенеки і багато інших.

Серед книг відділу класиків стародавнього світу є чимало видань XVI, XVII і XVIII ст. Так, наприклад, «Іліада» у виданні 1648 р. («Ilias id est de rebus ad Trojam gestis»); «Metaphysika» та інші праці Арістотеля — у виданні 1585 р.; «Les Epitres» Сенеки у виданні 1667 р.; «Histoire naturelle» Плінія Старшого видання 1771—1782 pp.; Herodotus Halicarnasscus «Historiam libri IX» 1763 р.; «Martialis Epigrammata» 1661 р. та ін.

У відділах історії середніх віків та нового часу, поряд з багатотомними працями різних вітчизняних і зарубіжних авторів, дуже цінні для дослідницької і учбової роботи зібрані Бібліотекою документи і пам'ятки з історії європейських і позаєвропейських країн.

Велетенська праця абата Де-Міня «Patrologiae cursus completus», у якій 2 серії — грецька і латинська — становлять понад 380 томів, є фундаментальним зведенням джерел для вивчення середньовіччя.

Наявні в Бібліотеці «Monumenta historica» являють зібрання дуже цінних матеріалів з історії різних країн. До них відносяться: «Monumenta Germaniae historica» — 25-томне видання, що включає документальні матеріали з історії Німеччини та інших країн (Франції, Італії, слов'янських держав); «Monumenta mediae aevi historica res gestae Poloniae», «Monumenta Boemiae, Hungariae, Slavorum meridionalium та ін.» «Histoire générale de la Chine» — капітальна праця в 13 томах, переклад з китайської мови та ін. В Бібліотеці є цінні для історії Польщі тексти виступів учасників польських сеймів кінця XVIII ст. (45 виступів).

Історія пізнішого часу відбита в таких матеріалах, як «Documents diplomatiques français» — багатотомне видання, що включає роки 1871—1914; «Die Auswärtige Politik des Deutschen Reiches» за ті ж роки; «Cambridge modern History» 1902—1913 pp. видання, «Rulers of India» (в 29 томах) 1892—1915 pp. та багато інших.

Цінним джерелом з історії XVII—XVIII ст. є «Собрание трактатов и конвенций, заключенных Россией с ино-

странними державами» — 15-томна праця російського дипломата Мартенса, де зібрані матеріали за роки 1648—1891.

«Международные отношения в эпоху империализма» (в 20 томах) охоплюють роки 1878—1917; «Международные отношения на Дальнем Востоке» представлені більш як за столітній період (1840—1949).

У відділі географічних наук де зібрані класичні праці з географії нашої Вітчизни та інших держав, привертають увагу також описи видатних географічних відкриттів великих російських мандрівників, починаючи з XVIII століття і кінчаючи працями про наукові експедиції та відкриття останніх років. Так, наприклад, у цьому відділі є видатні для свого часу твори одного з перших російських академіків, сучасника Ломоносова, Степана Петровича Крашеніннікова — «Описание земли Камчатки» в двох томах, 1755 р. видання, перекладене на кілька іноземних мов. У Науковій бібліотеці Одеського державного університету є перше видання праці його учня, відомого російського мандрівника і натураліста Ів. Ів. Лєвкохіна — «Дневные записки путешествия доктора и Академии наук адъюнкта Ивана Лепехина по разным провинциям Российского Государства в 1768—1772», здійснене при Академії наук в роки 1771—1772. Це одна з найважливіших наукових праць того часу, яка містить величезний фактичний матеріал.

У відділі мандрівок є опис подорожі навколо світу знаменитого російського мореплавця Ів. Фед. Крузенштерна: «Путешествие вокруг света в 1803, 1804, 1805 и 1806 гг... на кораблях «Надежде» и «Неве» под начальством флота капитана лейтенанта Крузенштерна», в 3 частинах, вид. 1809—1812 рр.

Неабиякий інтерес становлять «Записки флота капитана Головнина о приключениях в плену у японцев в 1811, 1812 и 1813 годах с приобщением замечаний его о Японском государстве и народе» — тритомна праця, видана вперше в 1816 р., складена Вас. Мих. Головніним, відважним мореплавцем, ученим і морським письменником, який посідав почесне місце серед прогресивних діячів Росії першої половини XIX ст. Перебуваючи в полоні, Головнін зібрав і узагальнив багатющий матеріал про Японію.

З пізніших творів цього відділу, що викликають і тепер

інтерес читачів, вкажемо на капітальну 2-томну працю талановитого флотоводця, вченого, героя російсько-японської війни, бойового адмірала С. О. Макарова «Витязь» и Тихий океан», в якій описана друга мандрівка навколо світу на корветі «Витязь».

В Бібліотеці зібраний цікавий матеріал про наукові експедиції радянських учених та мореплавців в Арктику й Антарктиду, опис експедицій відважних радянських китобоїв флотилії «Слава» та інша сучасна література з цих питань.

У відділі географії СРСР включені також описи мандрівок іноземців по Росії. Серед праць про мандрівки, здійснені в XVI і XVII ст. ст., особливий інтерес викликають описи мандрівок німецького дипломата Сігізмунда Герберштейна, англійця Джільса Флетчера, француза Маржерета, німецького вченого Адама Олеарія, де відбиті побут і культура російських людей тієї епохи з точки зору сучасників-іноземців.

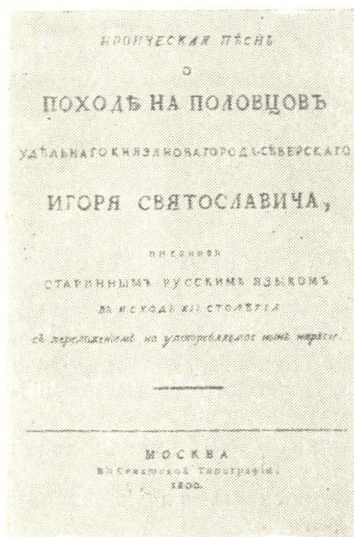
«Описание Украины» французького інженера Боплана, який жив на Україні в першій половині XVII ст., містить дуже цінні відомості географічного і культурно-історичного характеру про Україну, Польщу та Крим. «Описание Украины» Боплана було перекладено кількома іноземними мовами. Російський переклад Устрялова 1832 р. зберігається у фондах Наукової бібліотеки у відділі історії України.

У відділі географії зарубіжних країн вміщені твори знаменитих мандрівників по Європі, Азії, Африці та інших країнах, написані в різні часи та видані різними мовами.

У фондах Бібліотеки дуже повно відбита вітчизняна і зарубіжна художня література. Відділ російської белетристики знайомить читача як з творчістю радянських авторів, так і з творами класиків, починаючи з такої найстаровиннішої пам'ятки російської літератури, як «Слово о полку Игореве» в першому друкованому виданні 1800 р. відомого російського археолога Мусіна-Пушкіна. Перше видання «Слова» вийшло під назвою «Ироическая песнь о походе на половцев удельного князя Новагорода-Северского Игоря Святославича». Ідея палкого патріотизму, якою пройнята «Ироическая песнь», зробила її справді народним твором, що зберігає своє високе моральне і поетичне значення і в наш час.

У відділі російської художньої літератури читач знайде твори письменників XVIII ст., серед яких є рідкісні прижиттєві видання. Тут зібрані твори сатирика Антіоха Кантеміра, поета Гретаковського, представника російського класицизму Сумарокова, драматурга Фонвізіна, поета Державіна, попередника Крилова—байкаря Хемніцера і багато інших. В цьому відділі вміщені також літературні твори М. В. Ломоносова і М. І. Новикова.

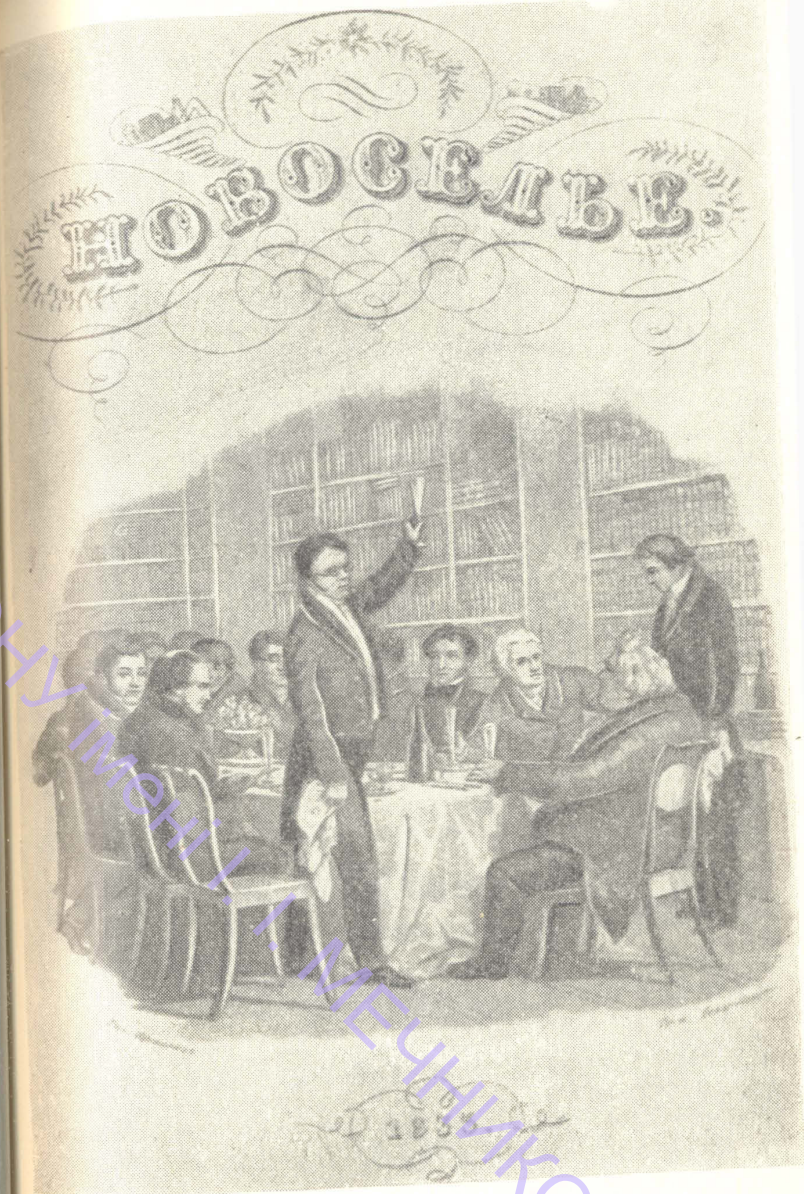
Перше друковане видання «Слова о полку Ігореве», Москва, 1800 р.

Відомі твори Пушкіна 1826—1837 рр., які є бібліографічною рідкістю, а також ряд видань, що виходили в XIX і на початку XX століття.

В радянський період з'являється колосальна кількість науково перевірених і виключно художньо оформлених видань класиків вітчизняної художньої літератури, які широко відбиті у фондах Бібліотеки. Особлива увага була звернена на перевидання творів Пушкіна, на ретельне наукове вивчення пушкінських текстів. Серед численних

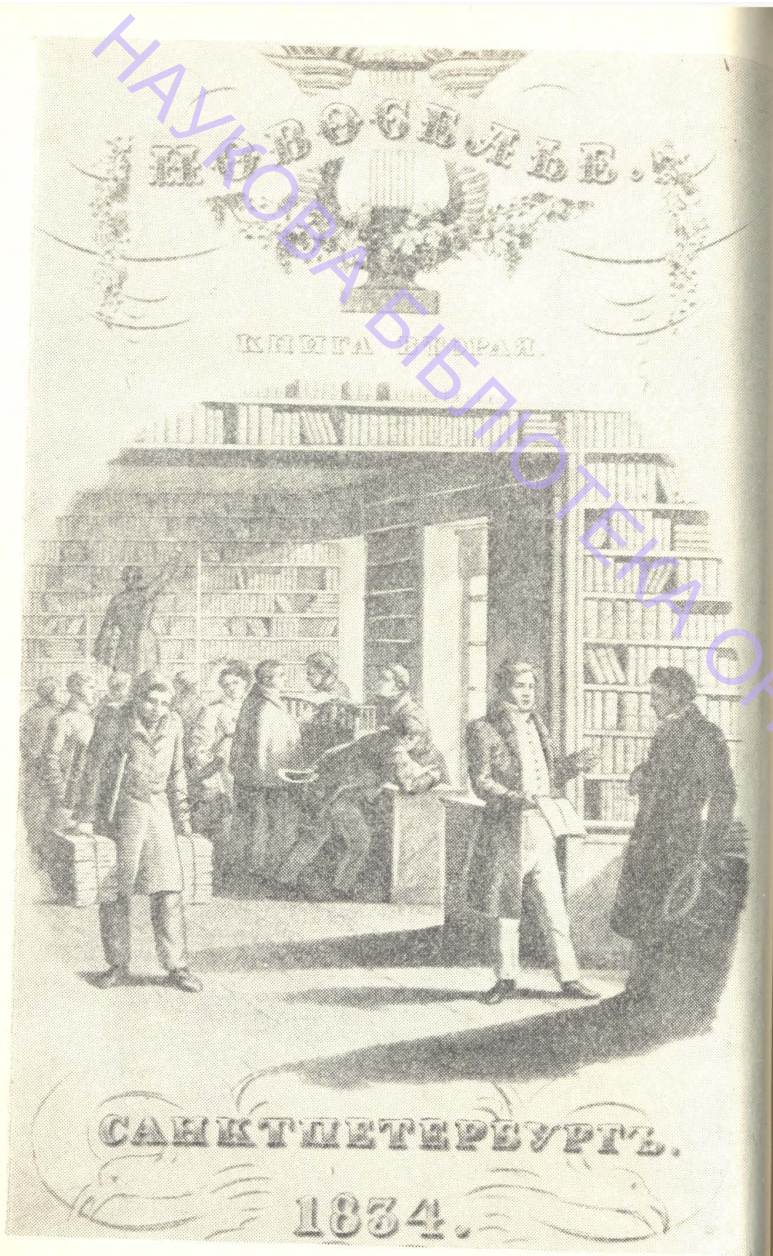
Російські класики XIX століття зібрані в багатьох виданнях. На деяких з них позначилась цензурна політика царської Росії, а також неграмотність і недбайливе ставлення видавців до великих творів вітчизняної літератури. Так, наприклад, в першому виданні «Горя от ума» Грибоедова (1833), що є в Бібліотеці, театральним цензором були зроблені зміни, що перекручують зміст. Вигукі Фамусова, звернені до Чацького: «Он вольность хочет проповедать!» і далі: «Да он властей не признает!» змінені так: «Вот что он вздумал проповедать!», «Он ничего не признает!».

В Бібліотеці є ряд прижиттєвих видань творів

Альманах «Новоселье», кн. 1

Альманах «Новоселье», кн. 2.

видань останніх років особливо цікаве перше повне зібрання творів Пушкіна в одному томі, здійснене Держлітвидавком до 150-річчя з дня його народження в 1949 р. (1524 стор.).

Твори Крилова, Лермонтова, Некрасова, Успенського, Салтикова-Щедріна, Гоголя, Тургенева, Толстого, Чехова та інших класиків російської прози і поезії зібрані в багатьох виданнях і в тому числі в перевиданнях останніх років.

Зовсім окреме місце займає ювілейне 90-томне видання повного зібрання творів Л. М. Толстого.

Серед численних літературних альманахів і збірок різного типу і часу видання, включених у відділ художньої літератури Бібліотеки, дуже цікаві збірки «Новоселье», видані в 1833—1834 рр. відомим книгопродавцем і видавцем часів Пушкіна — О. П. Смирдіним. Як говорить сам видавець у передмові до першої книги, приводом до виходу їх у світ був перехід його книжкової крамниці в нове приміщення. На «новосіллі» були присутні майже всі відомі літератори того часу, які «обдарували його» своїми творами, згодом виданими ним у вигляді двох збірок. В числі авторів збірок — Жуковський, Пушкін, Крилов, Гоголь, Хвостов, Гнедич, Вяземський та інші. Деякі з них увійшли в збірки під псевдонімами: Гоголь — Рудого Панька, Даль — Козака Луганського, Сенковський — Барона Брамбеуса.

Дуже цікаві в збірках гравіровані титульні сторінки. На титульній сторінці першого тома зображене новосілля: за столом — Крилов, Пушкін, Хвостов та інші, попереду з бокалом в руці — Греч; в тому другому — книжкова крамниця, праворуч Пушкін розмовляє з Вяземським, ліворуч службовці крамниці переносять книжки, в глибині за конторкою — Смирдін. Малюнок для гравюри першого тома зроблений знаменитим російським художником Брюлловим.

У відділі белетристики значне місце відведене творчості радянських авторів. Бібліотекою зібрані кращі зразки художньої прози і поезії — твори талановитих письменників і поетів Радянського Союзу: М. Островського, Ол. Толстого, Серафимовича, Шолохова, Фадєєва, Федіна, Тихонова, Симонова, Твардовського, Ісаковського та інших. Твори великого російського письменника основоположника радянської літератури О. М. Горького і ви-

датного радянського поета В. В. Маяковського зібрані в Бібліотеці в багатьох виданнях і у великій кількості примірників. Деякі твори Горького були вперше надруковані в збірках «Знание», що виходили під його редакцією. В книжках 16—21 за 1907 р. вперше був надрукований його чудовий роман «Мать».

В збірках «Знание» друкувались твори ряду прогресивних письменників-реалістів демократичного напрямку — Чехова, Серафимовича, Вересаєва, Купріна, Скитальця та ін.

Визначне місце у відділі художньої літератури Бібліотеки посідають українські автори. Твори великого українського поета Т. Г. Шевченка, письменниці Марка Вовчка, поета П. А. Грабовського, творчість яких пройнята революційно-демократичними ідеями, праці представників української класичної художньої літератури — Лесі Українки, Ів. Франка, Мих. Коцюбинського та ін. є в Бібліотеці в багатьох прижиттєвих та сучасних радянських виданнях.

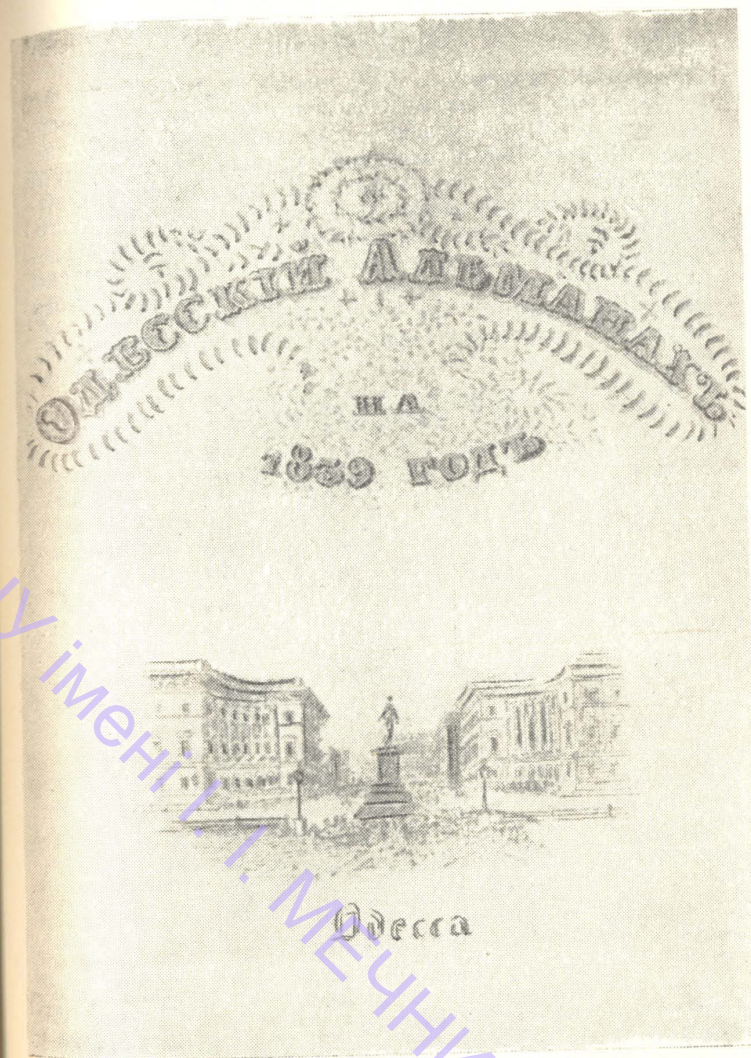
З числа рідкісних видань творів Т. Г. Шевченка в Бібліотеці є прижиттєве видання «Кобзаря» 1860 р. з портретом роботи художника Мікешина.

Широкий розвиток літератури народів нашої багатонаціональної Батьківщини в радянський період ілюструється творами видатних сучасних письменників: Корнійчука, Тичини, Рильського, Бажана, Малишка, Головка, Гончара, Якуба Коласа, Янки Купали, Лациса, Леберехта, Гудайтіса-Гузавічюса, Самеда Вургуна, Джамбула, Аветіка Ісаакяна, Сулеймана Стальського, Мухтара Ауезова, Айні, Мдівані та інших талановитих представників художньої прози і поезії.

В цей відділ включені твори письменників країн народної демократії — Тувіма, Кручковського, Садовяну, Фучіка, Дрди, Пуйманової, Бела Іллеш, Мате Залки, Шандора Петефі, Анни Зегерс, Віллі Бределя, Го-Мо-Жо, Лу-Сіня та ін.

Читачі з інтересом читають твори прогресивних письменників капіталістичних країн — Олдріджа, Луї Арагона, Андре Стіля, Жоржі Амаду, Назима Хікмета, Андерсена Нексе, Халдора Лакнеса, Стефана Цвейга, Тейна де Фріса.

Твори класиків літератури зарубіжних країн зібрані

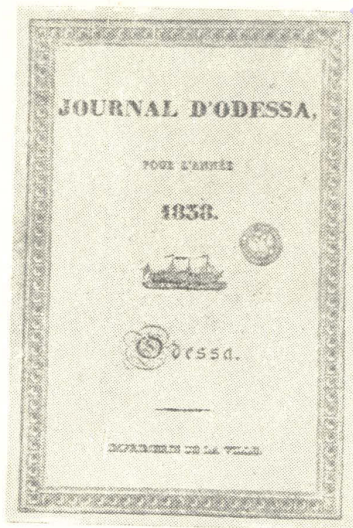

«Одесский альманах» на 1839 р. — одне з перших періодичних одеських видань.

Науковою бібліотекою в оригіналах та в перекладах в багатьох радянських і дореволюційних виданнях.

В Науковій бібліотеці Одеського університету старанно зібрані місцеві видання, що висвітлюють політичне, наукове, культурне і господарське життя Одеси з часу її заснування донині. Тут зосереджені праці видатних вітчизняних істориків-краєзнавців—Бруна, Скальковського, Маркевича та інших видатних учених і професорів Новоросійського університету, присвячені різним питанням науки і літератури, а також такі матеріали, як-от: звіти місцевого міського управління і статистичного комітету, наукові й літературні журнали і газети, що виходили в

«Journal d'Odessa»
перша Одеська газета,
яка видавалась
французькою мовою.

Одесі з давніх часів. Всі ці матеріали є цінними джерелами для осіб, що вивчають минуле Одеси і півдня України. В числі періодичних видань минулих років, що є в Біб-

ліотеці, назовемо «Новоросійский календарь», «Одесский альманах», «Записки Одесского общества истории и древностей» (заснованого Скальковським і Маркевичем в 1839 р.), «Южные записки», «Записки Новоросійського общества естествоиспытателей», «Записки общества сельского хозяйства Южной России». В 1927—1929 рр. Бібліотека видала свої праці в трьох томах — «Праці Одеської Центральної наукової бібліотеки», з яких том 3-й «Одеська періодична преса років громадянської війни» (1917—1921) — є дуже цінним бібліографічним довідником в цій галузі.

В архіві газет Наукової бібліотеки зберігаються номери перших одеських газет: «Journal d'Odessa», «Новоросійський телеграф», а також і пізніших газет: «Одесский вестник», «Одесский листок», «Одесские новости» та інших, що являють великий інтерес для істориків Одеси.

До числа літератури, що висвітлює культурне життя міста в перші десятиліття існування Одеси, належать окремі монографії, журнальні й газетні статті, присвячені перебуванню в нашому місті в 1823—1825 рр. великого російського поета О. С. Пушкіна.

З літератури пізнішого часу дуже цікавий ряд матеріалів, що відбивають участь Одеси в революційному русі кінця XIX і початку XX століть («Южно-русский рабочий союз» та ін.), роль Одеси в революції 1905—1907 рр. (повстання на броненосці «Потьомкін»), революційну діяльність населення Одеси в період громадянської війни 1917—1921 рр.

В післявоєнний період вийшли в одеських виданнях книжки, брошури і статті сучасних авторів, присвячені місту-герою Одесі періоду Великої Вітчизняної війни; видання, присвячені 40-річчю Великої Жовтневої соціалістичної революції та ін., які поповнили відділ вітчизняної історії Бібліотеки.

Наукова бібліотека збирає всі видання Одеського державного університету і установ, що входять до його складу (Астрономічної обсерваторії, Ботанічного саду, Науково-дослідного інституту фізики), видання інших місцевих вузів та науково-дослідних установ, а також окремі праці сучасних одеських вчених, письменників, поетів, літературознавців, що характеризують участь Одеси в сучасному науковому та літературному житті країни.

**

Великий матеріал зібраний Бібліотекою у відділі енциклопедій, словників та бібліографічних покажчиків. У цих відділах читач може знайти енциклопедичні словники як загального характеру, так і спеціальні, російською та багатьма іншими європейськими мовами. Читачі широко користуються всіма радянськими енциклопедіями: «БСЭ» (1-го і 2-го видання), «Технической энциклопедией», «Большой медицинской энциклопедией» та ін.

В Бібліотеці є ряд енциклопедій дореволюційних видань, що зберегли й досі науково-практичний інтерес. До таких відносяться: «Энциклопедический словарь» Брокгауза і Єфрона (обидва видання), «Энциклопедический словарь» Гранат, «Военная энциклопедия» та ін.

Історичний інтерес являють такі енциклопедії, як «Лексикон Российской исторической, географической, политической и гражданской» тт. 1—3, 1793 р. видання, складений істориком Татішевим; «Энциклопедический лексикон» Плюшара, що видавався з 1835 по 1841 р., «Настольный словарь для справок по всем отраслям знания» в 3 томах, що видавався в роки 1863—1866 петрашовцем Толлем, та ін.

У відділі енциклопедій Наукової бібліотеки зібрані основні енциклопедії іноземними мовами: „The Encyclopaedia Britannica“ в 29 томах, „Grand dictionnaire universel“ Larousse в 17 томах, „Grosses Konversations Lexicon“ Meyer'a в 20 томах, „Real Encyclopädie der classischen Alterthumsvissenschaft“ Pauly та інші.

З числа наявних у Бібліотеці енциклопедій іноземними мовами історичний інтерес зберігає „Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des metiers“, енциклопедія, що видавалась французькими просвітителами XVIII ст. Дідро і Д'Аламбером (36 томів і 3 томи додатків).

В цьому відділі привертає увагу знаменита енциклопедія двох відомих німецьких вчених XIX ст. — Ерша і Грубера „Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste“, що складається з трьох секцій, які містять 167 томів. В деяких питаннях науки і мистецтва ця величезна праця являє і тепер науково-практичний інтерес.

В Бібліотеці зібрана велика кількість тлумачних, мов-

них і тематичних словників багатьма мовами і різних років видання.

Російські словники є, починаючи від таких видань, як «Словарь Академии Российской по азбучному порядку расположенный» 1806—1822 рр., «Материалы для словаря древнерусского языка» І. І. Срезневського, «Толковый словарь живого великорусского языка» Вл. Даля та ін., кінчаючи найновішими: «Словарь русского языка» і «Словарь современного русского литературного языка» вид. Академії наук, «Толковый словарь русского языка» під ред. Д. Н. Ушакова, «Словарь русского языка» С. І. Ожегова та ін. В числі українських словників є: «Лексикон славено-росский» Памви Беринди, вид. XVII століття, який є одною з перших спроб у цій галузі; «Словник української мови» Б. Д. Грінченка, що тепер перевидано, та всі найновіші: «Русско-украинский словарь» під ред. М. Я. Калиновича, «Українсько-російський словник» гол. ред. І. М. Кириченко, та ін.

З великою повнотою зібрані в цьому відділі словники іноземних мов у виданнях від XVIII ст. до цього часу.

**

Читач, який цікавиться історією російської книги, може знайти вичерпний матеріал у відділі бібліографії Наукової бібліотеки, починаючи з п'ятитомної праці одного з перших російських бібліографів Василя Сопікова «Опыт Российской библиографии», в якому дано опис російських книжок від початку книгодруку до 2-го десятиліття XIX ст. Дальшу історію російської книжки можна простежити за рядом розписів (каталогів) книжкових магазинів та бібліотек для читання. У Науковій бібліотеці є розписи книжкових магазинів Смирдіна, Базунова, Глазунова, Ісакова, складені відомими російськими бібліографами Анастасевичем, Межовим та ін. Ці розписи доведені майже до кінця XIX ст. Відомості про російську книжку представлені також в ряді органів державної бібліографічної реєстрації — в «Указателе вновь выходящих книг», що друкувався в «Журнале министерства народного просвещения», в списках, що публікувались в «Правительственном вестнике», і, нарешті, в «Книжной летописи», що видавалась з 1907 до 1917 р. Головним управлінням в справах друку Міністерства внутрішніх справ, та ін.

Після Великої Жовтневої соціалістичної революції вся радянська книжкова продукція проходить через Книжкову палату і реєструється в бібліографічних виданнях, як-от: «Книжная летопись», «Летопись журнальных статей», «Летопись газетных статей», «Летопись рецензий», такі ж видання українською мовою, «Ежегодники книги СССР», «Новые книги СССР», «Нові книги УРСР» та ін., які регулярно знайомлять читачів з усією пресою Радянського Союзу.

В Бібліотеці є ряд реферативних журналів: з астрономії, біології, геодезії, географії, геології, математики, механіки, фізики, хімії.

Про зарубіжну пресу докладно інформують «Сводные бюллетени иностранных книг, поступивших в крупнейшие библиотеки Москвы и Ленинграда», «Новые книги за рубежом», «Информационные бюллетени новых иностранных книг» та ряд інших бібліографічних видань з усіх галузей науки. На базі матеріалів цих видань у Бібліотеці складаються різні бібліографічні покажчики по окремих дисциплінах і більш вузьких темах.

Всі зазначені джерела можуть бути використані читачами в читальних залах Бібліотеки.

**

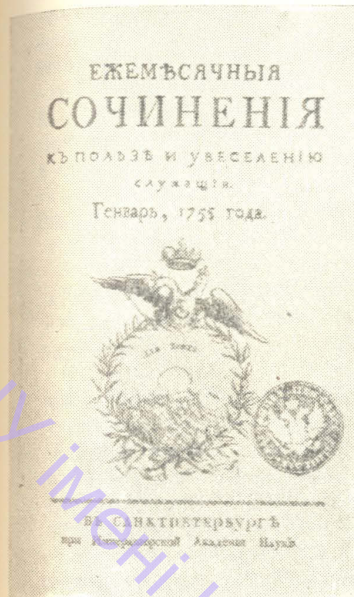
Виняткову цінність у Науковій бібліотеці має відділ періодики, що становить майже 60% всього книжкового фонду, приблизно до 800.000 одиниць. Тут зосереджені періодичні видання російською, українською, білоруською і багатьма іншими європейськими мовами. Підібрані по всіх галузях знання, вони є багатющим матеріалом для науково-дослідної і учбової роботи. Так, історію розвитку науки в Росії можна простежити за повними комплектами видань Академії наук, які є в Бібліотеці з першого року виходу їх у світ. «Commentarii Academiae Scientiarum», «Novi commentarii», «Acta», «Nova acta», «Mémoires», а потім «Записки», «Bulletins» і «Известия» Академії наук є в Бібліотеці з 1728 р.

У виданнях Академії наук друкувались вперше вчені праці знаменитих російських академіків — Ломоносова, Ейлера, Крашенінникова та інших.

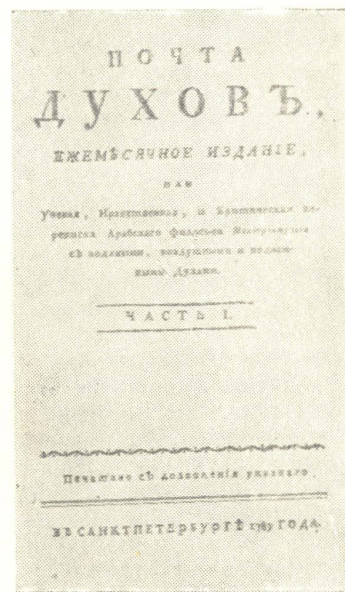
Цінні для історії розвитку вітчизняної науки праці ряду університетів — Московського, Казанського, Юр'їв-

ського, Київського, Одеського (Новоросійського), Харківського та ін., зібрані Бібліотекою за дореволюційні роки. Вони не втратили свого наукового значення до цього часу.

Відомчі видання — «Журнал Министерства народного просвещения», «Журнал Министерства юстиции» та ін. — Бібліотека одержувала протягом всього часу їх існування.

Титульна сторінка «Ежемесячных сочинений», першого науково-літературного російського журналу.

Сатиричний журнал «Почта духовъ», що видавав Крилов в 1789 р. в Петербурзі.

Велика кількість назв журналів різних наукових профілів представлена повними комплектами за десятки, а деякі з них і за сто та більше років. Так, наприклад, перший російський економічний журнал «Труды Вольного экономического общества к поощрению в России земледелия и домоустройства» є за роки 1765—1916; «Записки

Общества сельского хозяйства Южной России» за роки 1841—1922; «Морской сборник» за роки 1850—1917. Від початку видання по 1917 рік, тобто до припинення їх виходу, Бібліотека одержувала такі журнали, як «Русский архив» (з 1863 р.), «Русская старина» (з 1870 р.), «Исторический вестник» (з 1880 р.), «Вестник Европы» (з 1886 р.), «Вестник опытной физики и элементарной математики» (з 1886 р.) та багато інших.

Деякі з найстаріших вітчизняних журналів, що надходили до Бібліотеки з першого року видання, Бібліотека одержує й тепер. До числа їх входять «Известия Всесоюзного географического общества» (раніш «Известия Русского географического общества») — з 1865 р., «Горный журнал» — перший російський журнал з гірничої справи (з 1825 р.), «Журнал общей химии» (продовження «Журнала Русского физико-химического общества», заснованого Менделєєвим і Меншуткіним), — з 1869 р.; «Математический сборник» — з 1866 р. та ін.

У фонді періодики Наукової бібліотеки є ряд журналів за десятки років пізнішого часу, як-от «Природа», «Успехи современной биологии» та ін., які Бібліотека одержує й тепер.

Надзвичайно цікаві журнали перших років появи журналістики в Росії. Перший російський науково-літературний журнал «Ежемесячные сочинения к пользе и увеселению служащие», що видавався Академією наук при участі Ломоносова та інших академіків, зібраний Бібліотекою за всі роки видання — з 1755 по 1764; перший російський сатиричний журнал «Трудолюбивая пчела» Сумарокова — за 1759 р.; «Почта духов» Крылова — за 1789 р. та ряд інших.

Серед журналів XVIII ст. є «Политический журнал с показанием ученых и др. вещей, издаваемый в Гамбурге обществом ученых мужей», який виходив у Москві в російському перекладі. Журнал знайомив російських читачів з подіями за рубежом.

З журналів дореволюційного періоду особливо багато представлена періодика XIX і початку XX століття. На її сторінках яскраво відображається громадсько-політична боротьба нових прогресивних ідей з відживаючими реакційними. У фонді Бібліотеки є такі журнали, як «Современник», що видавався Пушкіним, потім Плетньовим, а

пізніше Панаєвим і Некрасовим, Чернишевським, Добролюбовим, «Отечественные записки», що видавав Краєвський; тут співробітничали Белінський, Герцен, Огарьов, Грановський; журнал «Вестник Европы» Жуковського тощо. В номерах «Современника», що виходили в 1836 р., вперше надруковані деякі твори О. С. Пушкіна.

З періодики пізнішого часу дуже цінні такі наявні у фондах Бібліотеки журнали, як «Образование», «Жизнь», «Начало», «Новое слово», в яких друкувались статті В. І. Леніна, Г. В. Плеханова і О. М. Горького. Тепер усі ці журнали є одним із джерел для вивчення окремих етапів революційного руху в Росії.

Говорячи про журнали XIX ст., слід вказати також на перший український літературно-науковий журнал «Основа», що виходив у 1861—1862 рр. Незважаючи на ліберально-націоналістичний напрям керівників журналу, на його сторінках вміщувались іноді такі чудові літературні творіння того часу, як твори Шевченка, Марка Вовчка та ін. В №№ 8 і 9 за 1862 р. вміщена стаття, присвячена видатному українському мислителю XVIII ст., «мандрівному філософу» — Григорію Савовичу Скороді.

Дуже багато в Науковій бібліотеці представлена іноземна періодика. У відділах іноземної періодики, які протягом багатьох років комплектувались за суворо науковим планом, зосереджені сотні назв журналів з усіх галузей знань багатьма іноземними мовами.

Серед періодичних видань, одержуваних особливо тривалий час, є: „Comptes rendus hebdomadaires des séances de l'Académie des sciences“, що його Бібліотека одержує з Франції з першого року виходу в світ — з 1835-го до цього часу; астрономічний журнал „Comnaissance de temps à l'usage des astronomes et navigateurs“, зібраний Бібліотекою за роки 1775—1917, німецький ботанічний журнал „Flora“ за роки 1818 — 1917; англійський журнал „Edinburgh Review or Critical Journal“ за роки 1836—1917.

Тепер, як уже було сказано вище, фонд іноземної періодики регулярно поповнюється зарубіжними журналами з різних галузей науки. Основне ядро їх становлять журнали з країн народної демократії, переважно видання університетів, академій наук. В числі багатьох інших назв Бібліотека одержує: «Бюлетень Польської Академії

наук» польською і російською мовами—з Польщі; „Acta Universitatis Carolinae“ з Чехословаччини; „Acta Universitatis Pekinensis“ по лінії природничих і гуманітарних наук—з Китаю; „Comunicările“. „Studii si cercetări stiintifice“ Академії наук в Бухаресті та її філіалів—з Румунії; „Исторически преглед“—з Болгарії; ряд університетських видань з Німецької Демократичної Республіки.

Відділ іноземної періодики поповнюється науковими журналами різних профілів з інших зарубіжних країн. Зазначимо для прикладу деякі з них. До Бібліотеки Одеського університету надходять з Франції— „La Nature“, „Annales de l'Institut Pasteur“, з Англії— „Nature“, „Journal of the Chemical Society of London“, з Америки— „Journal of the American Chemical Society“, „Journal of chemical Physics“ та багато інших журналів з цих та інших зарубіжних країн. Багато з них часто є продовженням назв, що їх одержувала Бібліотека в довоєнний період.

Зарубіжна наукова періодика являє великий інтерес для радянського читача і широко використовується науковими працівниками університету та інших вузів міста, а також аспірантами, дипломантами і студентами старших курсів університету.

З великим інтересом читають абоненти Бібліотеки громадсько-політичні та літературно-художні журнали, що прибувають з країн народної демократії: «Болгария», «Польша», «Народная Румыния», «Чехословакия», «Германская Демократическая Республика», «Китай», «Венгрия», «Новая Корея», «Вьетнам».

Особливий інтерес виявляють читачі до нової радянської періодики, читання якої підносить їх ідейно-політичний та науковий рівень. Бібліотека одержує в основному всі наукові журнали по профілю університету, всі громадсько-політичні, літературно-художні, ілюстровані журнали, а також журнали, присвячені питанням техніки, мистецтва, театру, музики і спорту.

В Науковій бібліотеці читачі можуть користуватися всіма поточними центральними і місцевими газетами, архівами газет радянського і дореволюційного часу та газетами, одержуваними із зарубіжних країн.

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКІЯ ВЪДОМОСТИ.

№.

65.

Во вторникъ августа 15 дня 1765 года.

Франція.

Изъ Парижа отъ 25 июля.

Отъ 23 ии 24 числа этого месяца въ ночь произошло въ Париже землетрясение. Землетрясение было весьма сильное и въ началъ въ продолженіи года. Жители бы въ скорости по учились бить покаяны, что бы не только сія, но и церковь свята. Землетрясение стало. Слухи носились, что въ скоромъ времени 10000 жителей нашего города перейдутъ въ Нормандію, а въ кому они назначены, еще не известно.

Голландія.

Изъ Гаги отъ 30 июля.

Сказываютъ, что графъ и герцогъ возвратились изъ Гаги въ Парижъ въ сопровожденіи нашего президента, что еще не известно.

«Санкт-Петербургские ведомости» — перша російська газета.

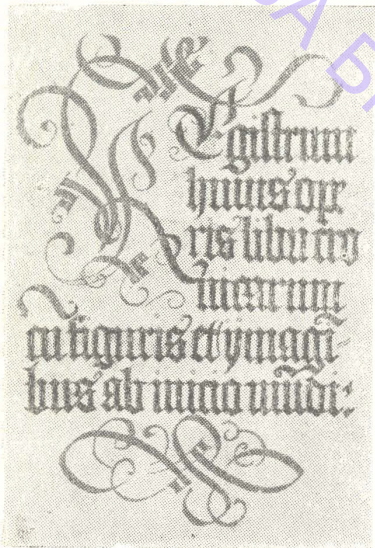
СТАРОДРУКИ І РІДКІСНІ КНИЖКИ

Характеризуючи фонди Наукової бібліотеки Одеського державного університету, не можна не відзначити наявності в них значної кількості стародруків та рідкісних книжок.

Деякі з них становлять велику бібліографічну рідкість, чимало з них ще й тепер не втратили свого наукового значення.

Назвемо кілька таких видань, крім зазначених вище при огляді літератури з окремих дисциплін.

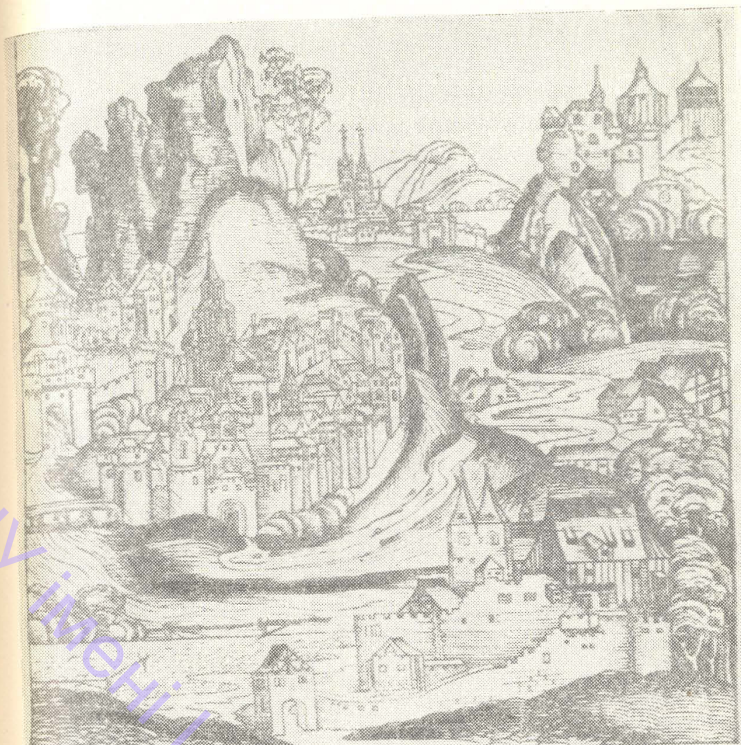
В Бібліотеці зберігається чудовий зразок «інкунабул» — першодруків, виданих в початковий, «колисковий» період книгодрукування — до 1500 р.¹ Це — «Chronicon mundi» («Всесвітня хроніка»), фундаментальна праця німецького історика XV ст. Хартмана Шеделя. Автор викладає тут все-світню історію від створення світу до кінця XV ст. Книга Шеделя,

«Chronicon mundi»,
(«Всесвітня хроніка») Шеделя,
Інкунабула 1493 р.

що являє собою колосальний том на 606 сторінок розміром в піваркуша², була надрукована в м. Нюрнбергу в 1493 р. знаменитим друкарем того часу Антоном Кобергером. «Всесвітня хроніка» з'явилась одночасно двома мовами — латинською і німецькою і мала широке розповсюдження.³

Тепер вона являє великий історичний інтерес. Особливої уваги заслуговують гравюри, число яких досягає

Ubi autem per quosdam locos a transfluentibus incipientibus in... (The text is partially obscured and difficult to read due to the image quality and the watermark.)

Середньовічне місто за «Chronicon mundi» Шеделя.

¹ «Інкунабула» — латинське «колиска».

² In folio.

³ Текст примірника Наукової бібліотеки — латинський.

2000, надзвичайно чітко і художньо виконаних талановитими майстрами-художниками Вольгемутом і Плейденвурфом. Тут дуже цікаві зображення стародавніх і середньовічних міст: Вавилона, Ніневії, Іерусалима, Трої, Дамаска, Рима, Парижа, Страсбурга (названого тут Аргенторатум), Мантуї, Праги та багатьох інших.

Цікаві також ілюстрації, що відбивають наївні уявлення сучасників автора про створення світу, про початок життя на землі, про перших людей, про всесвітній потоп та ін.

У фондах рідкісних книжок Бібліотеки зберігається одна з перших друкованих книжок, що з'явилися на Русі скоро після запровадження у нас книгодрукування. Це — «Острожская библия», перша друкована біблія слов'янською мовою. Це перше видання біблії здійснив визначний російський і український першодрукар, видатний просвітитель свого часу — Іван Федоров. «Острожская библия», надрукована в 1581 р. в м. Острозі на Волині в друкарні, створеній І. Федоровим на кошти князя Василя (Костянтина) Острозького, — величезний том на 1256 сторінок, де зібрані всі книжки старого і нового завіту. В ній є оригінально оформлена титульна сторінка і дві передмови, з яких друга закінчується віршами¹. Острозька біблія надрукована шістьма шрифтами, двома фарбами, з безліччю заставок та художніх прикрас, з зображенням герба князів Острозьких та видавничого знака Федорова. На протязі багатьох років праця першого російського друкаря була зразком друкарської майстерності, в якій довгий час ніхто його не перевершив. Поява слов'янської біблії мала винятково велике значення в той час, коли точилася боротьба православ'я з католицизмом, за якою приховувалась політична боротьба України з панською Польщею, боротьба проти поневолення українських селян польськими поміщиками.

В тій же Острозькій друкарні через кілька років після смерті її засновника була надрукована друга капітальна праця, що зберігається у відділі рідкісних книг Бібліотеки, — книга «О постничестве» вченого богослова IV ст. н. е. Василя Кесарійського з Капподокії (Мала Азія). Це рідкісне видання в теперішній час являє великий істо-

¹ Друковані російські вірші вперше зустрічаються тут.

ричний інтерес як зразок першодрукованих старослов'янських книг XVI століття.

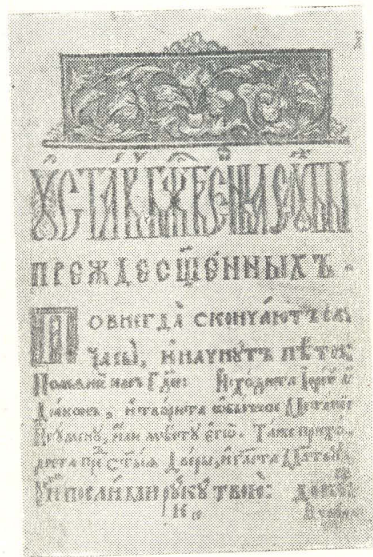
В Науковій бібліотеці зібраний ряд видань Києво-Печерської лаври, що відіграла у свій час значну роль у розвитку книгодрукування на Україні. В перші роки видавничої діяльності лаври в її друкарні, заснованій на початку XVII ст., друкувались книжки виключно церковного характеру. Пізніше, поряд з ними, виходили видання світського змісту.

В Бібліотеці зберігається рідкісне видання «Служебника» Петра Могили, Київського митрополита, церковного і культурного діяча України XVII ст. «Служебник» був дуже поширеним і витримав кілька видань, з яких у Бібліотеці є третє видання 1639 р. під назвою «Лейтургиарнон сї ест служебник от лейтургии».

Велика праця вченого українського вченого діяча і письменника, видатного борця за південноросійську народність, Іоанкія Галатовського — «Ключ разумения» 1659 р. вхо-

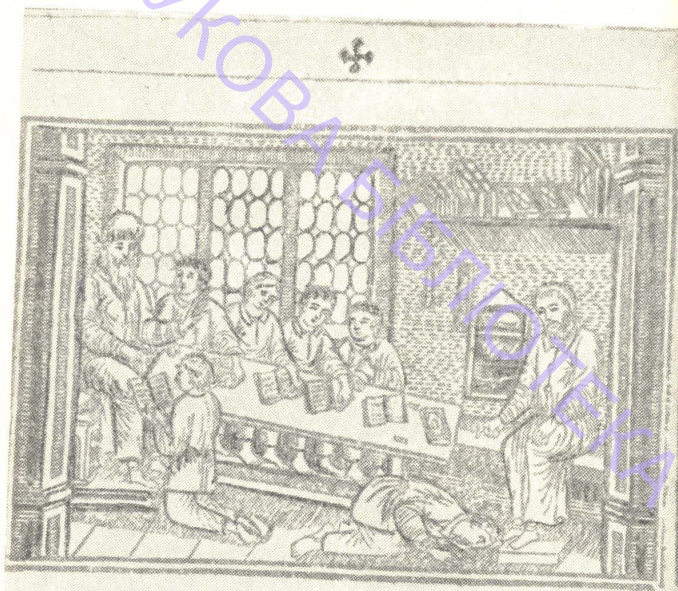
дить в число рідкісних видань лаври церковного характеру. Перший підручник гомілетики (майстерності складати проповіді) — «Ключ разумения» протягом десятків років був єдиним посібником у цій галузі.

«Постановление от его царского величества с войском заповоржским року 1659-го» — одна з перших книг світського характеру, виданих Києво-Печерською лаврою. Цей історичний акт є красномовним документом взаємини Росії та України в XVII столітті.

«Служебник» Петра Могили, 1639 р.

Хвалити бга челоуѣкъ всако
 долгъ учитиса примае словеса
 Оучениемъ бо благу разуму
 в цртьво нено е стымн х
 Тѣмже юни в трудѣ се
 время и часиамъ въ гудѣ и

Навчання в школі за підручником Федора Полікарпова «Алфавитарь рекше букварь», Москва, 1701 р.

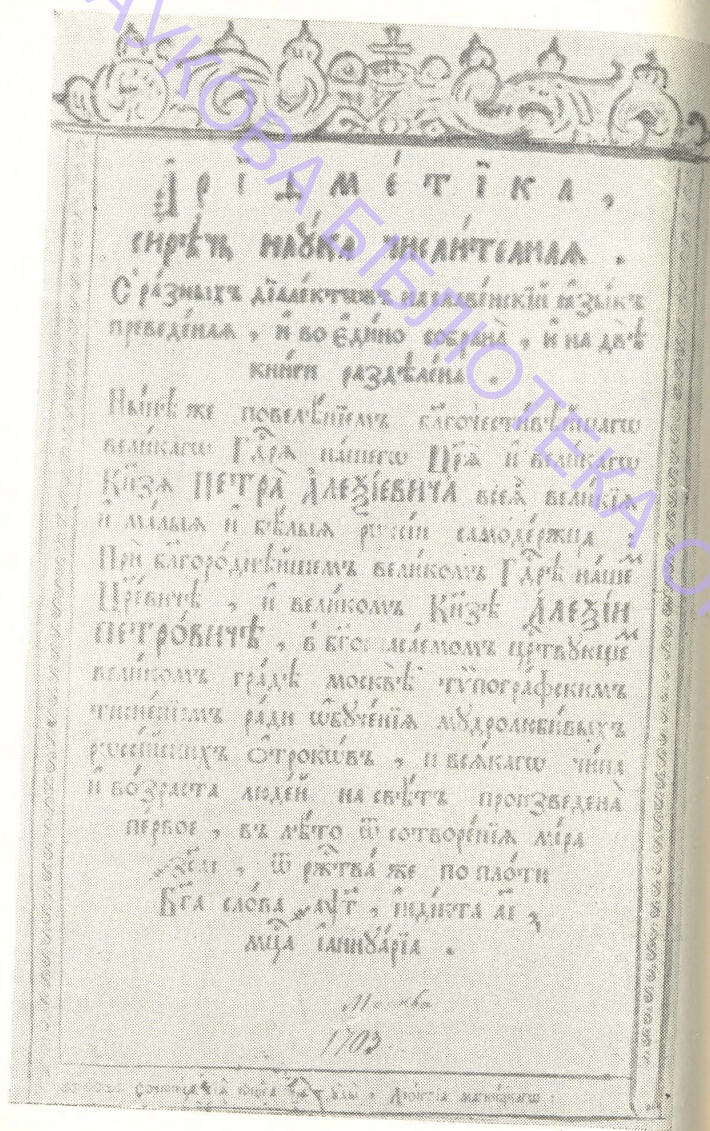
Великий інтерес для слов'янознавців і тепер має один з перших українських словників «Лексикон словеноросский» українського вченого і друкаря Памви Беринди, прозваного «архідрукарем». В «Лексиконе» тлумачаться українською книжною мовою багато слов'янських, грецьких, латинських та інших слів, що були в ужитку в той час. Над складанням «Лексикона» автор його працював протягом 30 років. Примірник Наукової бібліотеки є другим, так званим «кутейнським» виданням (за місцем видання його в Кутейнському монастирі на Волині) 1653 р.

Значне місце у відділі книжкових рідкостей Бібліотеки посідають видання Петровської епохи. В числі їх є книжки, видані до реформи Петра I в галузі книгодрукування, тобто до заміни «кирилиці» більш легким для читання і зручним для друку «гражданським» шрифтом. До таких книжок відноситься праця московського справщика Федора Полікарпова, видання 1701 р., — «Алфавитарь рекше букварь словенскими, греческими, римскими письмены учитися хотящим и любомудрие в пользу душеспасительную обрести тщащимся...». В букварі дається зображення слов'янської азбуки різних начертань, грецький та латинський алфавіти, тексти молитв, ряд слів і виразів трьома мовами. Характерні для того часу малюнки з зображенням класної кімнати, де учень стоїть на колінах перед учителем, на стіні біля полиці з книжками висить батіг.

У дореформний період була видана друга рідкісна книжка Петровської епохи — «Арифметика сиречь наука числительная» першого російського «арифметика» і геометра Леонтія Магницького. Ця перша російська друкована арифметика, видана 1703 р., була для того часу своєрідною енциклопедією «числительных» наук. По ній вчився Ломоносов, який назвав її «вратами своей учености». Говорячи про мету випуску в світ «Арифметики», автор її висловився так: «Сочинися ся книга через труды... Леонтія Магницкого... ради обучения мудрлюбивых российских отроков и всякого чина и возраста людей». Він з гордістю говорить про своє авторство у віршах: «Зане разум весь собрал и чин природной русской, а не немчин».

В числі перших видань цивільної преси, запровадженої в 1708 році, дуже цікаві наявні в Бібліотеці примірники двох рідкісних книг з геометрії. Одна з них —

«Арифметика» Леонтія Магніцького, Москва, 1703 р. (титольна сторінка).

«Приемы циркуля и линейки или избраннейшее начало во математических искусствах», перекладена з німецької мови Яковом Брюссом, є збірником задач та їх розв'язань, які названі тут «предлогами» і «приемами». Ілюстрована книжка великою кількістю рисунків та гравюр. Видана в Москві в 1709 р. Друга не менш рідкісна математична книжка цього часу — «Геометрия-практика». Тут матеріал викладений у вигляді 23-х «проблем», що складаються з «предлогів» і «правил шукання». Текст книжки має чіткі рисунки та оригінальні малюнки. Титульної сторінки в книжці немає — обставина не випадкова, бо в самому рукописі, який зберігається в бібліотеці Академії наук, титульна сторінка також відсутня¹. Видання «Геометрии-практики» відносять до 1714 р.

В 1718 р. за наказом Петра I була перекладена з латинської мови на російську і видана відомим московським справщиком Федором Полікарповим «География генеральная» — капітальна праця на 647 сторінок голландського географа Бернгарда Варенія. «Geographia generalis» вперше вийшла в світ в Голландії в м. Амстердамі в 1650 р. Російський переклад був першим перекладом цієї визначної для свого часу праці. Пізніше з'явилися переклади на інші європейські мови. Праця Варенія або Вареніуса, в якій він перший дав опис землі на основі законів математики, астрономії і фізики, і тепер ще визнається класичним твором в галузі географічних наук.

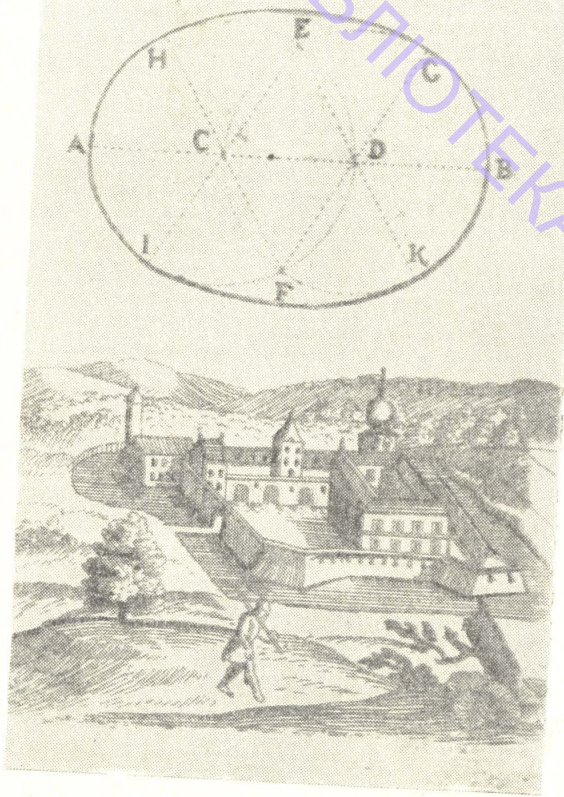
В примірнику Наукової бібліотеки заголовної сторінки нема, але збереглася друга гравірована титульна сторінка, на якій є напис: «География генеральная или повсюдная, в ней же аффекции или действия генеральная земноводного круга толкуются автором Берн. Варением медиц. доктором». Під ним постаті знаменитих астрономів — Птолемея, Тіхо Браге і Коперніка, що сидять на березі моря. Є передмова автора і звернення перекладача «Любомудрому читателю» «преводника настоящая книги». Підписано: «Вашей любви услужнейший типографии справщик Феодор Поликарпов с потрудившимся в деле сем клеветством».

¹ Описание изданий гражданской печати 1708 — янв. 1725, М.-Л., 1955, стор. 169—170.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ІМЕНІ І. МЕЧНИКОВА

(135).

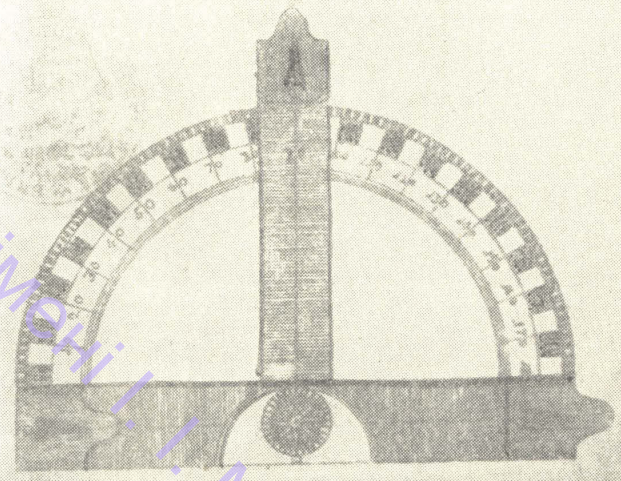

«Геометрия-практика»— книга з математики Петровського часу. Москва, 1714 р. Зразок ілюстрацій.

第 十 卷

ГЛАВА ПЕРВАЯ

Трегенометрия плоская, яже надлежитъ ко мѣренію, какъ далекости, такъ и высотъ всякихъ тѣлъ, чрезъ ниже объявленный инструментъ кратко описана, и чертежами изображена.

Проблема 1.

Креслення в книзі «Приемы циркуля и линейки»— Москва, 1709 р.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ІМЕНІ І. МЕЧНИКОВА

Друга титульна сторінка з «Географин генеральной» Б. Варенія.

Серед видань початку XVIII ст., присвячених зовнішній політиці Петра I, яскравим виразником її є праця близького до нього державного і наукового діяча віцеканцлера Шафірова: «Рассуждение какие законные причины его царское величество Петр Первый... к начатию войны против короля Карола 12, Шведского 1700 году имел, и кто из сих обоих потентатов, во время сеи пребывающей войны, более умеренности и склонности к примирению показывал...».

Автор викладає історію російсько-шведських взаємин на протязі більш як півтора століть, наводить докази винності шведів у виникненні тривалої північної війни та її згубних наслідків. «И по количеству изданий, и по своему значению среди книг начала XVIII в. особо важное место занимают произведения с собственно политической тематикой... Первым и важнейшим из таких изданий является «Рассуждение...», написанное П. П. Шафировым»¹.

Книга Шафірова витримала кілька видань. Примірник, що є у фондах Бібліотеки, є другим виданням 1719 р.

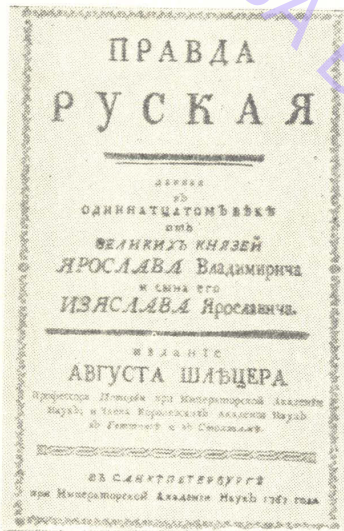
Значним для свого часу історичним твором була «Книга историография початия имене, славы и расширения народа славянского... Собрана из многих книг исторических через господина Мавроурбина Архимандрита Рагужского... переведена с италянского на российский язык и напечатана... в Санктпетербургской типографии 1722 году Августа в 20 день». Праця Мавро Урбіні або Орбіні «Il regno degli slavi» є першою спробою дати слов'янську історію. Автор говорить про поширення слов'ян, про знайдення слов'янських писем, про стародавню історію чехів, поляків, росіян і особливо південних слов'ян. Незважаючи на допущені ним грубі помилки (до слов'ян він причисляє вандалів, готів, аварів та ін.), його книга користувалась авторитетом і була дуже поширеною. Російський переклад приписується російському дипломатові Владиславичу-Рагузинському, видання — Феофану Прокоповичу. Примірник Наукової бібліотеки входить у відділ історії в колекції слов'янознавця В. І. Григоровича.

З рідкісних книжок XVIII ст. вкажемо також на «Пер-

¹ П. Н. Берков, Русская книга гражданской печати первой четверти XVIII в., вступ. ст. в кн.: Описание изданий гражданской печати, М.-Л., 1955, стор. 22—23.

вое учение отроком» Феофана Прокоповича, автора численних праць, ідеолога петровських реформ. На титульній сторінці позначено, що книжка ця була вперше видана в Петербурзі в 1725 р., перевидана ж у Києво-Печерській лаврі в 1758 р. (обставина, що підтверджує тісний культурний зв'язок України з Росією).

«Правда русская» — титульна сторінка першого друкованого видання, С.-Петербург, 1767.

До числа рідкісних книжок Наукової бібліотеки входить також ряд книг XIX століття. Рідкісною за змістом і оформленням книгою є праця вологодського купця Івана Лаптева «Опыт в старинной русской дипломатике или способ узнать на бумаге время, в которое писаны старинные рукописи», СПб, 1824 р. Лаптев, відомий колекціонер рукописів, першим звернув увагу на водяні знаки, вивчив і привів їх у певну систему, по якій можна вияснити і уточнити дату документа.

Дуже рідкісним за свідомством авторитетних бібліографів вважається «Карманный словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка» (видавець Н. Кириллов, СПб, 1845). Нелегальним, але одним з фак-

У 1767 р. з'явилося перше друковане видання важливої пам'ятки стародавнього російського права XI століття — «Русской правды». Цей цінний історичний документ був уперше виданий професором історії Академії наук Августом Шлецером під заголовком: «Правда Русская, данная в одиннадцатом веке от великих князей Ярослава Владимировича и сына его Изяслава Ярославича».

Примірник «Правды Русской» зберігається у фондах Бібліотеки.

тичних укладачів його був відомий утопічний соціаліст Буташевич-Петрашевський. «Карманный словарь» пропагував ідеї утопічного соціалізму, що стало приводом до розпорядження царського уряду про виключення його з продажу та спалення. З обмеженої кількості примірників, що збереглися, один надійшов до фонду Наукової бібліотеки Одеського державного університету.

З рідкісних видань творів класиків російської літератури XIX ст. привертає увагу перша збірка віршів Некрасова «Мечты и звуки», яка вийшла під його ініціалами Н. Н. Під впливом негативної критики Белінського Некрасов вирішив знищити свою працю і для цього скуповував усі примірники збірки, які з'явилися у продажу. «Мечты и звуки», що не ввійшли в зібрання творів Некрасова, стали, таким чином, бібліографічною рідкістю. Один з уцілілих примірників потрапив у фонди Бібліотеки.

До бібліографічних рідкостей Бібліотеки належить велика кількість зарубіжних видань XVI і XVII ст.

За приклад можуть вратити вірші знаменитого польського письменника XVI ст. Яна Кохановського «Fraszki», вид. 1584 р. (тепер „Fraszki“ — дрібні жартівливі вірші вийшли в розкішному ілюстрованому виданні); твори великого чеського педагога XVII ст. Яна Амоса Коменського, серед яких є прижиттєві видання, як-от, „Pansophiae prodromus, et Conatium Pansophicorum Dilucidatio“ (Лейденське видання 1644 р.); праця знаменитого голландського картографа Меркатора „Chronologia hoc est supputatio temporum“ 1577 року; прижиттєві видання видатного французького філософа Декарта „Opera philosophica“ та ін. — 1650 р.; праця визначного італійського математика Кавальєрі „Sfera astronomica“ 1690 року; праця німецького математика Клавіуса „In sphaerum“ 1606 року; дослідження знаменитого англійського лікаря Вільяма Гарвея про кровообіг „De motu cordis et sanguinis in animalibus anatomica exercitatio“ в прижиттєвому виданні 1639 р., яке вийшло в Лейдені разом із спростуванням вчення Гарвея його противником Примрозою, і багато інших праць видатних мислителів, письменників і вчених різних зарубіжних країн.

Рідкісні видання і стародруки особливо часто зустрічаються у фондах Воронцова, Строганова і Шільдера.

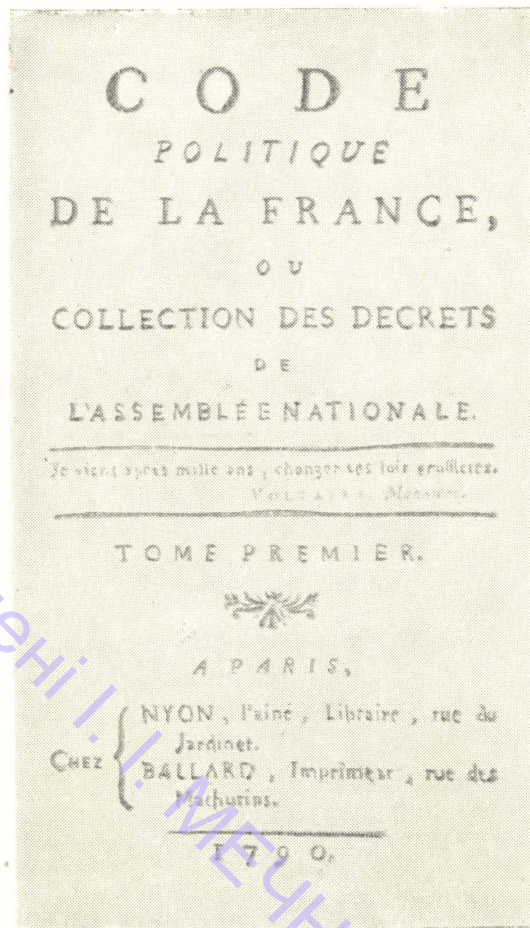
Воронцовський фонд становить щось 60 000 одиниць. Початок цьому виключному по цінності книжковому зібранню був покладений колишнім послом Росії в Лондоні і Венеції наприкінці XVIII ст. С. Р. Воронцовим. Особливе службове становище і величезні кошти давали Воронцову можливість купувати все, що було найбільш цінного і визначного на книжковому ринку того часу за кордоном, і перевозити до Росії багато нелегальних видань. Син С. Р. Воронцова, М. С. Воронцов, колишній губернатор Новоросійського краю і Кавказу, продовжував поповнювати бібліотеку батька іноземними і російськими виданнями. Воронцовська бібліотека перейшла у власність Одеського (Новоросійського) університету за заповітом онука її засновника С. М. Воронцова¹.

В колекції Воронцова в основному переважають видання другої половини XVIII ст. французькою та англійською мовами. Надзвичайно повно представлена епоха французької буржуазної революції: тут є ряд документальних матеріалів, що висвітлюють діяльність Національних зборів і Конвенту, мемуари державних діячів того часу, дуже цінне чудове зібрання п'єс (близько 400), які відбивають боротьбу політичних партій і політичні ситуації, що змінювались у той час.

Бібліографічною рідкістю є зібрані за багато років комплекти журналів і газет, з яких офіційний урядовий орган «Gazette nationale ou le Moniteur universel» є в Бібліотеці з першого року його видання, 1789 по 1835. На сторінках «Монітора» відбите політичне життя Франції на протязі десятиків років.

Серед іноземних періодичних видань Воронцовського фонду є рідкісні голландські видання кінця XVII і початку XVIII ст. Таким є, наприклад, літературний журнал «Nouvelles de la République des Lettres» і політичний журнал «Mercure hollandais». Перший інформував своїх читачів про літературні твори і подавав відомості про їх авторів, в другому висвітлювались всі крупні політичні події, що відбувались у ті роки в різних державах Європи і в тому числі в Росії та на Україні. Дуже цікаві тексти різних офіційних документів, що наводяться тут. В числі періодичних видань цього фонду, що зібрані за довгий

¹ Друга Воронцовська бібліотека знаходиться в Алуці, в колишньому палаці Воронцова.

«Политический кодекс Франции», що видавався в період французької буржуазної революції Національною Асамблеєю, т. 1, Париж, 1790 р.

Карикатура на аристократа, що кляне революцію, в зворотньому вигляді — він же сяючий в надії на контрреволюцію — з книги „Introduction à la Révolution“ відомого видавця газет і брошур періоду французької буржуазної революції — Прюдома, Париж, 1790 р. (з фонду графа Строганова).

час, слід зазначити англійський журнал «The Gentleman's Magazine», що є повними комплектами за роки 1731—1853.

У Воронцовському фонді зустрічаються деякі унікальні видання. Так, наприклад, Політичний кодекс Франції «Code politique de la France» представлений в Бібліотеці першими шістьма томами, тоді як у Національній бібліотеці в Парижі — книгосховищі світового значення — відсутні томи 2, 3, 5 і 6¹.

Серед праць, присвячених періодові Французької буржуазної революції, є видання, що майже цілком зникло, — „De quelques changements politiques“ — французького літератора і юриста Деландіна, вид. 1791 р. Рідкісним і маловідомим є „Anecdotes du règne de Louis XVI“ 1791 р. в 6-ти томах.

В іншому визначному по цінності книжковому зібранні — в бібліотеці О. Г. Строганова, що налічує майже 40.000 одиниць, зібрані видання епохи революції 1789 р., 1848 р. і Паризької комуни 1871 р. Дуже цінні матеріали з історії Росії та України, в числі яких особливо цікавими є зібрані Строгановим видання російських емігрантів, що виходили в Лондоні, Лейпцігу, Женеві, Цюріху. Серед них є номери літературного і суспільно-політичного збірника «Полярная звезда», яку видавали Герцен і Огарьов у Лондоні в «Вольной русской типографии» з 1855 до 1862 р., журналу «Вперед» Лаврова, що видавався в Цюріху в Лондоні в роки 1873—1877, та ін.

Колекції Воронцова і Строганова містять багато цікавого і цінного для осіб, що вивчають історію революційного руху на Заході. Матеріали цього характеру у фонді Строганова за часом є продовженням тих, що зібрані у фонді Воронцова.

Колекція історика Шільдера є багатим джерелом для вивчення історії нашої Батьківщини. Надзвичайно цінні для дослідників серед інших матеріалів зроблені самим Шільдером вирізки з газет і журналів російською та іноземними мовами, підібрані ним самим по окремих темах. Тепер бібліографи Бібліотеки вивчають і розробляють ці матеріали, розташовуючи їх по більш вузьких темах та окремих питаннях.

¹) Maurice Tourneux „Bibliographie de l'histoire de Paris pendant la révolution française“, Paris, 1890, v. I, § 613.

Гравюра в одній з книг статутів земель в зібранні сенатора Губе. Прага, 1530 р.

До фондів Бібліотеки включена колекція стародруків XVI—XVII століть з історії права із придбаного в минулому Науковою бібліотекою зібрання відомого історика права Ромуальда Губе. Серед стародруків Італії, Німеччини, Чехії та інших держав є дуже рідкісні видання. Такою, наприклад, є праця проф. Павла Крістіана з Колдіна, згодом канцлера міста Праги, видання 1583 р., що являє собою виклад земельного статуту 1564 р. Обурені тим, що особа 3-го стану насмілилась тлумачити і писати про їхні привілеї, аристократи домоглися заборони книжки і повної її конфіскації. Один з уцілілих примірників, придбаний Губе, є, таким чином, бібліографічною рідкістю.

Рідкісні книжки, зазначені в цьому розділі, так само як і ті, про які було сказано при загальній характеристиці фондів Бібліотеки, є лише невеликою частиною тих бібліографічних рідкостей і стародруків Бібліотеки, що відбиті в спеціальних картотеках і весь час поповнюються в процесі дальшої розробки фондів та бібліографічних досліджень¹.

При відборі рідкісних книжок Бібліотека виділяє книжки з автографами визначних державних діячів, славетних вчених, письменників та інших осіб. В числі відібраних за цією ознакою книжок є: праця відомого поета, військового письменника і партизана Вітчизняної війни 1812 р. Дениса Васильовича Давидова «Опыт теории партизанского действия» видання 1821 р. з його автографом; «Александр Иванович Тургеневу от сочинителя» (О. І. Тургенев — визначний економіст XIX ст., брат декабриста М. І. Тургенева); дисертація славетного хіміка XIX і початку XX століття Дмитра Івановича Менделєєва «Изоморфизм в связи с другими отношениями кристаллической формы», (Одесса, 1856), з автографом: «Ришельевскому лицу служащий в нем Д. Менделеев»; ро-

¹ Музей книжок, який свого часу існував у Науковій бібліотеці, де були зосереджені рідкісні видання: дуже цінні слов'янські рукописи, вивезені В. І. Григоровичем із слов'янських земель, велика колекція інкунабул і «раритетів» з основного фонду і фондів Воронцова і Строганова, чудове зібрання карикатур тсшо, в 30-х рр. в період об'єднання Наукової б-ки Од. держ. ун-ту (тоді Центр. наук. б-ки) з Наук. б-кою ім. Горького, був включений до фонду «Музею книги» останньої, де й знаходиться тепер.

бота знаменитого вченого, дослідника Центральної Азії Н. М. Пржевальського «Новые виды птиц Центральной Азии» є в Бібліотеці з його автографом (дар відомому зоологу С. М. Герценштейну, 21.II-1887 р.); книжки з автографами таких видатних діячів науки, як М. Є. Жуковський, «батько російської авіації», академік О. П. Карпінський, «основоположник російської геології», видатний географ Г. І. Танфілєв, знаменитий російський учений математик і кораблебудівельник О. М. Крилов та ряд інших.

ОБСЛУГОВУВАННЯ ЧИТАЧІВ

Книжки з фондів Наукової бібліотеки видаються читачам через відділ обслуговування і можуть бути ними використані дома або на місці. У віданні відділу обслуговування є: абонемент, читальні зали (наукових працівників і студентів) та міжбібліотечний абонемент.

Абонемент

Абонементом Наукової бібліотеки Одеського університету мають право користуватися такі особи:

1) професорсько-викладацький склад, наукові працівники, аспіранти, працівники кабінетів, лабораторій і музеїв університету та установ, що входять до його системи (Науково-дослідний інститут фізики, Ботанічний сад і Астрономічна обсерваторія);

2) студенти старших курсів і всі студенти — члени Наукового студентського товариства університету;

3) наукові працівники місцевих вузів та науково-дослідних установ;

4) партійний, радянський та господарський актив міста.

Для запису в абонемент і одержання права користуватися книжками з фондів Наукової бібліотеки дома особи, зазначені в § 1, пред'являють довідку з відділу кадрів університету або службове посвідчення, студенти університету — студентський білет, інші особи — гарантійний лист з місця роботи за формою, встановленою Науковою бібліотекою.

В абонементі провадиться запис і реєстрація читачів, видача каталожних довідок про наявність у Бібліотеці лі-

тератури, яку вимагають читачі, приймання замовлень для одержання книг додому і для роботи в читальному залі.

В абонементі провадиться видача і приймання книжок. Тут є алфавітний каталог Бібліотеки, картотека нових книг, алфавітний покажчик журналів, одержуваних у поточному році, список газет архіву Бібліотеки.

В абонементі є книга побажань, у якій реєструються заявки читачів — desiderata на придбання літератури, якої немає у фондах Бібліотеки.

Про заявки читачів абонемент повідомляє відділ комплектування, який вживає заходів до задоволення їх.

Абонемент працює з 10.30 до 17.00 год. щодня, крім вихідних і святкових днів. У передвихідні та передсвяткові дні абонемент працює з 10.30 до 15.00 год.

Читальний зал № 1

Читальний зал № 1 обслуговує осіб, перелічених у §§ 1, 3, 4, а також іногородніх наукових працівників (на підставі командировочного свідоцтва) та аспірантів місцевих вузів (після пред'явлення аспірантського білета).

В читальний зал видаються книжки та журнали з фонду Бібліотеки, замовлені читачами для роботи на місці, а також література, одержана порядком міжбібліотечного абонементу з інших бібліотек.

Як правило, тільки в читальний зал видається література, що не підлягає видачі за межі Бібліотеки, а саме: рідкісні книжки, стародруки, розкішні видання, карти, атласи, альбоми, енциклопедії, словники, довідники, статистичні матеріали, стенографічні звіти, матеріали з'їздів та конференцій, бібліографічні покажчики, єдині примірники деяких видань, дисертації, поточні журнали та газети.

Книжки з фондів Бібліотеки подаються в читальний зал на протязі всього часу роботи абонементу.

Читальний зал має свій постійний фонд, куди виділені:

1) праці класиків марксизму-ленізму (зібрання творів та окремі твори російською і українською мовами);

2) матеріали з історії Комуністичної партії Радянського Союзу, КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК, стенографічні звіти ХХ, ХХІ

з'їздів КПРС, виступи, промови, доповіді, звіти керівників партії і уряду та інші матеріали;

3) література на допомогу вивчаючим марксистсько-ленінську теорію, діалектичний та історичний матеріалізм;

4) енциклопедії, довідники, тематичні, толкові, двомовні та інші словники;

5) реферативні журнали, що видаються Інститутом інформації Академії наук СРСР;

6) поточні газети;

7) проспекти іноземних видань, що знайомлять читачів з останніми виданнями зарубіжної преси.

В читальному залі організована постійна виставка нових журналів, що змінюється через кожні три—чотири дні.

Тут є апарат для читання мікрофільмів.

Читальний зал № 2

Читальний зал № 2 обслуговує студентів старших курсів університету (стаціонару і заочного відділу), членів Наукового студентського товариства (усіх курсів університету), викладачів та учнів середньої спец. школи.

Тут також є постійний фонд, куди виділені основні енциклопедії, словники, довідники та праці класиків марксизму-ленінізму.

Книжками з постійного фонду обох читальних залів читачі користуються без попереднього замовлення.

Читальні зали працюють щодня з 10 до 22 години, крім вихідних та святкових днів.

Під час зимових та весняних сесій читальні зали працюють без вихідних днів.

Міжбібліотечний абонемент

Книжки, відсутні в Науковій бібліотеці, можуть бути виписані з інших місцевих чи іногородніх бібліотек через міжбібліотечний абонемент. По міжбібліотечному абонементу Наукова бібліотека університету зв'язана з найбільшими бібліотеками СРСР: з Державною бібліотекою СРСР ім. В. І. Леніна, з Державною публічною бібліотекою ім. М. Є. Салтикова-Щедріна, з бібліотеками Академії наук СРСР, УРСР, БРСР, з Всесоюзною бібліотекою іноземної літератури в Москві, з Фундаментальною бібліотекою суспільних наук в Москві, з Центральною нау-

ковою сільськогосподарською бібліотекою, з усіма великими університетськими та інститутськими бібліотеками Союзу РСР, з бібліотеками багатьох науково-дослідних установ.

Наукова бібліотека університету дає можливість іногороднім науковим працівникам користуватися матеріалами своїх фондів, задовольняючи їх заявки через бібліотеки установ, з якими вони зв'язані. Порядком обслуговування іногородніх читачів Бібліотека надсилає літературу до багатьох міст Радянського Союзу: Москви, Ленінграда, Києва, Харкова, Львова, Саратова, Дніпропетровська, Ростова на Дону, Чернівців, Кишинєва, Талдіна, Воронежа, Тирасполя та ін.

Міжбібліотечний абонемент працює за загально прийнятими правилами на підставі договорів, що укладаються бібліотеками. Він міститься в абонементі Наукової бібліотеки. Заявки на книжки по міжбібліотечному абонементу приймаються в години роботи абонементу.

***

В організації та виконанні робіт відділу обслуговування головною метою є всебічна допомога читачам у використанні культурних цінностей вітчизняної та світової науки, що зберігаються в Бібліотеці. Бібліотека раціоналізує методи обслуговування своїх абонентів по лінії найбільш чіткого задоволення їх вимог з найменшою затратою часу на одержання книжки.

Незважаючи на величезний обсяг фондів, розміщених в п'яти поверхах бібліотечного приміщення, відділ обслуговування разом з відділом книжкових фондів організує доставку книг із книгоховищ і попереднє оформлення книг для видачі (облік на індикаторі, контрольні листки, формуляри) з таким розрахунком, щоб з моменту подачі вимоги на книжку до її доставки на видачу проходило не більше 30 хвилин.

Пов'язані з загальним колосальним зростанням науки і культури в нашій країні читацькі запити, які чимраз збільшуються, позначаються на роботі Бібліотеки взагалі і, зокрема, на роботі відділу обслуговування, діяльність якого розширюється з кожним роком. Яскравим доказом цього є порівняння книгообігу Бібліотеки в дореволюційні роки з книгообігом тепер. Останній в 25 разів перевищує дореволюційний.

КАТАЛОГИ І КОРИСТУВАННЯ НИМИ

Розкрити і наолизити до читача культурні та наукові цінності бібліотеки, зробити їх здобутком широких читачьких мас — основне завдання радянських бібліотек.

Головним засобом для розв'язання цього завдання є правильна організація каталогів, які розроблені на основі принципів партійності та науковості і з вичерпною повнотою і точністю відбивають фонди бібліотеки. Розкриваючи зміст книжкових фондів, каталоги, організовані на таких засадах, дають можливість читачеві легко орієнтуватися при відшуканні та доборі потрібної йому літератури. Виходячи з цих завдань, Наукова бібліотека університету провадить відповідну роботу по організації та поповненню своїх каталогів.

В Науковій бібліотеці є три види каталогів: алфавітний, систематичний і топографічний.

Алфавітний каталог. Алфавітний каталог Наукової бібліотеки відображає весь основний фонд і книжки з колекції Шільдера і Григоровича. Фонди Воронцова і Строганова відображені в окремих алфавітних каталогах.

Алфавітний каталог Бібліотеки складається з

- а) каталога російського алфавіту,
- б) каталога латинського алфавіту.

Кожний з них поділяється на

- а) каталог книг і
- б) каталог періодичних видань.

В каталогах російського алфавіту окремо виділена література російською, українською, білоруською, болгарською, сербською та іншими слов'янськими мовами, крім польської, чеської та ін., де вживається латинський алфавіт.

В каталогах іноземної літератури картки розташовані в порядку латинського алфавіту, незалежно від того, якою іноземною мовою вони написані.

При користуванні алфавітним каталогом читач повинен мати на увазі такі основні правила його організації:

В каталозі книжок картки розташовані в порядку алфавіту прізвищ та імен авторів, а при відсутності автора (анонімні видання, опубліковані без прізвищ авторів або укладача), при наявності кількох авторів (більш як трьох), а також у виданнях офіційних (звіти, резолюції, постанови, правила, матеріали, програми тощо) — в алфавіті назв книжок — за першим словом назви.

Картки на твори одного автора розставляються в такому порядку: 1) повне зібрання творів, 2) вибрані твори, 3) окремі твори (в алфавітному порядку заголовків). У тих випадках, коли в каталозі відбито кілька видань зібрань творів або окремих творів, розстановка карток провадиться в зворотньо-хронологічному порядку років видань.

Праці класиків марксизму-ленізму виділені в окремий алфавітний каталог.

До алфавітного каталога читач звертається в тих випадках, коли йому потрібна певна книжка, автор і назва якої йому точно відомі, або в тих випадках, коли він хоче знати, які саме твори цього автора і які видання їх є в Бібліотеці.

В алфавітному каталозі періодики відображені всі періодичні видання основного фонду. Картки розташовані за алфавітом перших слів назв. Якщо в різних періодичних виданнях перші слова назв однакові, при розстановці взяті до уваги друге, третє і т. д.

До алфавітного каталога періодики читач звертається в тому разі, коли він шукає певні назви і коли хоче знати, за які саме роки ці назви є в Бібліотеці.

Систематичний каталог. Систематичний каталог, як і алфавітний, складений з карток, але тоді як алфавітний каталог побудований за формальною ознакою — алфавітом і зміст книжки в розташуванні карток ролі не відіграє, в основу побудови систематичного каталога покладений інший принцип. Тут добір і групування карток, які являють собою точну копію карток алфавітного каталога, провадиться залежно від тематики.

Систематичний каталог включає картки не тільки на книжки, але й на журнальні та газетні статті. Він побудований відповідно до профілю факультетів університету. В структурі його основні розділи відбивають цикли наук, що вивчаються в університеті. В межах кожного розділу матеріал розташовується згідно з прийнятими схемами, які розробляються працівниками Бібліотеки і затверджуються на кафедрах університету.

Систематичний каталог — це не тільки ключ до фондів Бібліотеки, його мета полягає не тільки в розкритті фондів з боку їх внутрішнього змісту та наближення їх до читача. Систематичний каталог спрямовує читача на

користування такою літературою, яка сприяє піднесенню його ідейно-політичного і наукового рівня. В основу організації систематичного каталога покладений принцип партійності і науковості. При розташуванні матеріалів по кожній дисципліні і по кожній темі на перше місце висуваються твори і висловлювання класиків марксизму-ленінізму, потім література про ці твори, постанови партії і уряду в даній галузі знання.

В усіх рубриках видання радянські стоять попереду видань до 1917 р. В матеріалах про зарубіжні країни виділена на перше місце література про країни народної демократії.

Будучи рухливим і гнучким, систематичний каталог швидко вбирає в себе і відбиває всі актуальні суспільно-політичні та наукові теми.

Особливо актуальні питання виділяються в окремі картотеки і рубрики, як-от: «Боротьба за мир», «Країни народної демократії», «50 років першої російської революції», «40 років Великої Жовтневої соціалістичної революції», «Міжнародний геофізичний рік», «Використання атомної енергії в мирних цілях», «Антарктична експедиція АН СРСР», «Бібліографія вчених Одеського (Новоросійського) університету» та ін.

До систематичного каталога читач повинен звертатися в тих випадках, коли йому потрібно підібрати літературу з певної дисципліни, на певну тему або із спеціального вузького питання.

Систематичний каталог міститься в бібліографічному відділі.

Читач Наукової бібліотеки Одеського університету має право доступу до систематичного каталога Бібліотеки при участі співробітників, а в деяких випадках і без посередньо.

При замовленні книжки читач повинен точно відповідати на всі запитання, зазначені на листку-вимозі, і дати, таким чином, всі відомості, необхідні для відшукання книжки у книгозбірці.

При замовленні журнальної або газетної статті треба обов'язково відзначити рік, номер і назву журналу або газети, де вміщена стаття. Особливо чітко слід відмічати шифр, який є адресою книжки.

Шифри книг Наукової бібліотеки не відзначаються одноманітністю. З одного боку, це є наслідком тих змін

в порядку запису і розстановки книжок, що відбувалися протягом багаторічного існування Бібліотеки, з другого — в результаті наявності у фондах Бібліотеки різних книжкових колекцій, що зберегли свій порядок шифровки, а також внаслідок необхідності внести в каталог розділи з нових галузей знань.

Шифри основного фонду звичайно мають вигляд дробу, де числівником є номер відділу, а знаменником — порядковий номер книжки в даному відділі. Наприклад:

131 Мичурин, И. В.

946 Акклиматизация растений. М., Сельхозгиз, 1950, 32 с с илл.

У деяких відділах основного фонду Бібліотеки шифр книжок має вигляд змішаного числа, в якому ціле число означає номер відділу, числівник дробу — номер підвідділу, знаменник — порядковий номер книжки в підвідділі. Так, у відділі творів класиків марксизму-ленінізму, 169-му, всі твори К. Маркса і Ф. Енгельса віднесені у підвідділ 1-й, твори В. І. Леніна — у підвідділ 2-й.

Приклад:

169 1 Маркс, Карл и Энгельс, Фридрих

1018 Манифест Коммунистической партии.
М. Госполитиздат, 1954,
72 с. с илл.

169 2 Ленин, Владимир Ильич

2463 Партия — руководящая сила социалистического государства и коммунистического строительства.
М. Госполитиздат, 1959,
623 стр. 1 портр., 1 л. илл.

Деяким відділам, у зв'язку з технічними умовами, були дані в шифрах, крім цифрових, додатково буквені позначення. Наприклад, відділ історії КПРС та комуністичних партій союзних республік позначається так:

171 е Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. 1898—1954. Изд. 7-е, М., Госполитиздат, 1954,
ч. 3, 1930—1954. 1954. 692 с.

Твори діячів комуністичних і трудових партій зарубіжних країн віднесені у відділ 171^в

Приклад:

171 в Мао Цзэ-дун

4 Избранные произведения. Перевод с китайского М.. Инлитиздат., 1952.
Т. I. 1952. 534 с., 1 портр.

У деяких шифрах числівником є не цифра, а буква. Так зашифрована та частина основного фонду, де була застосована так звана форматна система каталогізації, коли книжки об'єднувались у відділи не за змістом, а за форматом, позначеним буквою.

Приклад:

а Памятники эпохи Руставели. Л., АН СССР, 1938,
10525 VIII, 1 л. илл. 407 с.

Шифри книг з колекцій, що ввійшли до складу Бібліотеки, але зберегли свою систему запису і розстановки, мають свої специфічні позначення.

У фонді Воронцова шифр складається з чотирьох шифрових знаків, що відбивають місце книжки в бібліотеці їх колишнього власника: № залу, № шафи, № полиці і порядковий номер книжки на полиці. В шифрі вказується і назва фонду — «Воронцов».

Приклад:

Воронцов. Пушкин А.
II. 2. 7. 14. Борис Годунов. Спб., 1831.
142 с.

Книжки з фондів Строганова і Шильдера мають у шифрі назву фонду і порядковий номер запису книжки.

Приклад:

Строганов. Чернышевский, Н.
3349. Сочинения. Первое полное издание Эллидина,
т. 1—2. Vevey Genève et Bâle, 1868—70.

Шильдер. Рылеев, К. Ф.
3450. Сочинения и переписка. Издание его дочери
под ред. П. А. Ефремова. Спб., 1872,
382 с.

К колекції В. І. Григоровича, крім назви фонду і шифра, вказаний розділ, до якого віднесена дана книжка, і порядковий номер книжки у відділі.

Приклад:

Григорович. Шлецер
Бытовые. 50. О происхождении словен вообще и в
особенности словен российских. М., 1810,
6 н. III, 107 с.

Топографічний каталог. Третій вид каталогів, що є в Бібліотеці, — топографічний є генеральним каталогом,

бо включає в себе весь основний фонд Бібліотеки. Топографічний каталог відбиває точне розташування фондів Бібліотеки в книгосховищах, чим пояснюється його назва (топографічний, який вказує місцезнаходження, від грецького слова «топос» — місце).

В топографічний каталог заносяться книги і журнали у відповідні за їх змістом відділи, згідно з існуючою в Бібліотеці схемою класифікації і розстановки книг.

Схема класифікації Наукової бібліотеки, складена в перші роки заснування університету комісією професорів, які розробили її відповідно до профілю факультетів університету, охоплює цикли наук університетського курсу. За час багаторічного існування університетської бібліотеки її класифікаційна схема дуже застаріла. В радянський час вона багато разів зазнавала змін і переробок. В останні роки вона знову переглянута і перебудована. Запис у топографічний каталог (згідно із схемою) визначає місце кожної книжки у величезному книжковому зібранні Бібліотеки. Записана в топографічний каталог книжка дістає певний знак — шифр, який є її постійною адресою. За своїм призначенням топографічний каталог є каталогом службового користування¹.

В Бібліотеці є три види топографічного каталога: 1) картковий, що включає весь основний фонд, 2) книжковий, що ведеться з часу заснування Бібліотеки, але має перерву з 1931 по 1945 р., 3) друкований, доведений до 1893 р.

Крім алфавітного, систематичного і топографічного каталогів основного фонду, в Науковій бібліотеці Одеського університету є алфавітний каталог фонду Воронцова і фонду Строганова.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ДОВІДКИ ТА КОНСУЛЬТАЦІЇ

Читач, бажаючи дістати бібліографічну довідку з питань, що його цікавлять, або консультацію про те, де шукати потрібну йому книжку, де дістати необхідні йому відомості з тієї чи іншої галузі знання або рекомендацію літератури з теми, над якою він працює, повинен звернутися до науково-бібліографічного відділу.

¹ Доступ до топографічного каталога дозволяється в окремих випадках науковим працівникам, що цікавляться всією наявною в Бібліотеці літературою з їх спеціальності.

В бібліографічному відділі черговий бібліограф задовольняє запит читача особисто або ж зв'язує його з бібліографом — спеціалістом в питаннях, які його цікавлять.

Штат бібліографічного відділу Бібліотеки складається з спеціалістів у різних галузях знань, переважно з дисциплін університетського курсу. У відділі працюють спеціалісти з основ марксизму-ленінізму, історії КПРС, історії СРСР та інших країн, з філософії, мовознавства, літератури, географії, економіки, біології, фізико-математичних наук, хімії та інших дисциплін.

Бібліографічні довідки і консультації даються читачам не тільки по матеріалах Наукової бібліотеки університету, але й по всій бібліографічній літературі, що висвітлює дане питання. Складні довідки, що вимагають спеціального бібліографічного розшуку, а також такі, що мають на увазі роботу не тільки над матеріалами Наукової бібліотеки університету, але й над джерелами поза Бібліотекою, видаються в строки, що встановлюються за домовленістю з читачем в залежності від теми і обсягу матеріалу. Нескладні довідки і консультації даються здебільшого з допомогою систематичного каталога, звичайно в усній формі зараз же після надходження запиту читача.

В бібліографічному відділі є свій підсобний фонд, куди виділена основна довідкова література: біобібліографічні словники, бібліографічні покажчики, довідники з різних галузей знання, словники та енциклопедії, інформаційні бюлетені, періодичні видання довідкового характеру тощо.

Читач, який бажає використати літературу з фонду бібліографічного відділу, допускається до роботи над нею без попереднього замовлення.

Видача книжок з фонду бібліографічного відділу дозволяється тільки в читальний зал.

НАУКОВА РОБОТА

Наукова робота Бібліотеки посідає провідне місце в усій її діяльності. В лютому 1945 р. наказом РНК УРСР за № 198 Наукова бібліотека Одеського державного університету затверджена як науково-дослідна установа, по-

кликана проводити поряд з науково- і учбово-допоміжною роботою самостійну науково-дослідну роботу.

Цей наказ, який визначив основний напрямок Бібліотеки, став великою подією в її житті в післявоєнний період.

Тісно зв'язана з університетом як одна з його складових частин, Бібліотека погоджує зміст і цілеспрямованість всієї своєї роботи, зокрема наукової, з загальноуніверситетським науково-учбовим життям.

Плани і тематика Наукової бібліотеки затверджуються науковою частиною університету.

Основною науковою темою, над якою працює Бібліотека, є розробка краєзнавчого матеріалу. Один з видів її — складання «Биобиблиографического словаря профессорско-преподавательского состава Одесского (Новороссийского) университета». Ця широка праця включатиме в себе біобібліографічний матеріал за весь час існування Одеського університету, тобто з 1865 р. донині, відбивши діяльність і життєпис наукових працівників університету як колишніх, так і теперішніх.

Протягом своєї багаторічної діяльності Одеський (Новоросійський) університет навчив і виховав тисячі спеціалістів, керівниками і викладачами яких були сотні професорів та наукових працівників. В числі їх є ряд видатних діячів науки, імена яких широко відомі в Радянському Союзі і далеко за його межами: Мечников, Сеченов, Ковалевський, Ягич, Умов, Шведов, Григорович, Томсен, Танфільєв, Третяков, Чеботарьов та багато інших. Одеський державний університет ім. І. І. Мечникова пишається іменами своїх професорів і вихованців, праці яких неодноразово підкреслювали пріоритет вітчизняних учених в багатьох галузях світової культури і науки.

«Биобиблиографический словарь» буде водночас цінним вкладом у фонд загальнодержавної літератури з історії вітчизняної науки і поповнить літературу з історії місцевого краю.

Бібліотека склала ряд бібліографічних покажчиків з різних питань: О. Ф. Борисова, М. М. Бушева, Р. М. Рапопорт — «Систематичний покажчик до «Записок Новоросійського університету за рр. 1867—1919»; М. М. Бушева, Р. М. Рапопорт — «Систематический указатель к периодическим изданиям Одесского университета (за

ВИСТАВКИ ТА ЕКСКУРСІЇ

тг. 1920—1956), Научных обществ и учреждений при университете (за гг. 1872—1956)». Цій роботі передують статті М. В. Павлюка «Періодичні видання Одеського (Новоросійського) університету за 90 років»; Е. С. Жакулина, О. Ф. Борисова, Р. М. Рапопорт — «К 300-літтю воссоединения Украины с Россией»; Т. М. Гольд — «Флора и растительность юго-западного Причерноморья», «Систематический указатель к «Запискам общества сельского хозяйства Южной России за годы 1895—1922» і стаття про видавничу діяльність цього товариства; Н. В. Павлюк — «Краеведение в библиотеках»; М. И. Кириченко — «Первая русская газета в Одессе»; «Одесса в 1827 году»; А. К. Папаспираки — «Советская криминалистика и пограничные области», та ряд інших бібліографій з різних питань.

Окремі статті й бібліографічні розробки присвячені видатним ученим університету — Мечникову, Сеченову, Ковалевському, Григоровичу, Клоссовському, Шведову, Щепкіну, Петренку-Критченку, Томсону, Бардаху, Потанову, Третьякову, Боровикову та іншим.

«Таблицы основных источников библиографии русской книги от начала книгопечатания до 1950 г.», складені працівниками Бібліотеки М. В. Севастьяновою і М. В. Рапопорт, мають на меті широку популяризацію бібліографічних знань і є солідним посібником в цій галузі.

Бібліографи Бібліотеки описали дуже цінний історичний матеріал, тематично підібраний істориком Шільдером у вигляді газетних та журнальних вирізків.

Співробітники Бібліотеки працюють над організацією фонду стародруків та рідкісних книжок. Розробка й опис книжкових рідкостей Наукової бібліотеки університету дає широкий матеріал для історії вітчизняної і світової науки в різних галузях.

Досі виділено і описано понад 10 тис. книжок, серед яких зустрічаються тексти багатьма іноземними мовами. Окремих книгам присвячені спеціальні статті, де дається докладний опис їх і додаткові відомості про авторів, про обставини виходу в світ, про причини часткового знищення їх тощо.

На базі загального каталога складаються картотеки з окремих тем і питань.

Пропаганда книжки і наближення її до читача провадиться в Науковій бібліотеці в числі інших методів шляхом організації книжкових виставок та екскурсій по Бібліотеці.

Книжковим виставкам приділяється виняткова увага. Організація їх доручена спеціалістам в цій галузі — працівникам бібліографічного відділу.

В Науковій бібліотеці університету провадиться два види виставок: виставки поточних надходжень та тематичні виставки.

1. **Виставки поточних надходжень** знайомлять читача з усіма одержуваними Бібліотекою новими виданнями радянської та зарубіжної преси. Для зручності огляду матеріалу книжки і журнали групуються по дисциплінах. Видання, що цікавлять читача, можуть бути замовлені ним попередньо і одержані зараз же після зняття чергової партії книжок.

Виставки нових надходжень змінюються кожні 3—4 дні.

2. **Тематичні виставки** організуються відповідно до плану і в основному пристосовуються до знаменних ювілейних дат.

Розкриваючи книжкові фонди Бібліотеки, тематичні виставки наближають до читача той широкий і цінний матеріал, який зв'язаний з видатними подіями в історії нашої Батьківщини, з життям і діяльністю керівників партії і уряду, вітчизняних героїв, діячів світової науки, мистецтва, літератури.

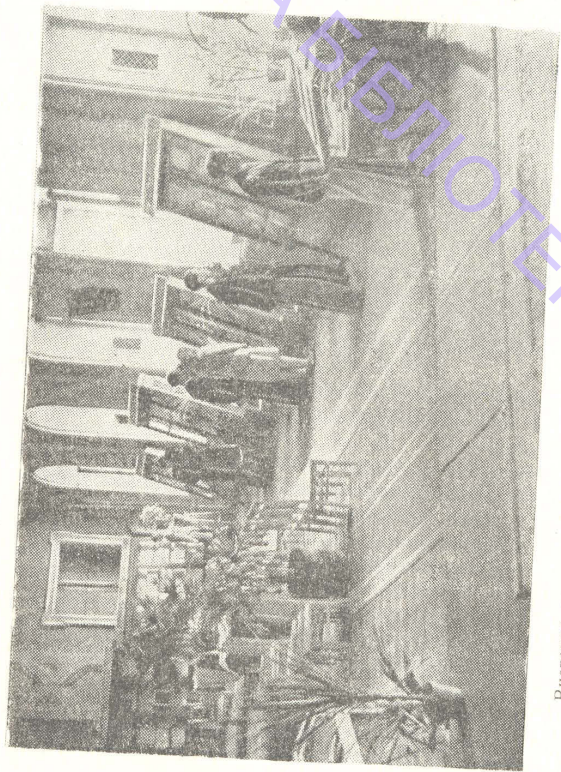
В тематичних виставках подається текстовий, цитатний і ілюстративний матеріал. Широко розгорнуті виставки супроводжуються поясненнями екскурсоводів — працівників Бібліотеки.

Деякі організовані Бібліотекою виставки мали загальнономіський характер і залучали чимало відвідувачів.

Особливо значними за цінністю матеріалу і змістом були виставки, присвячені В. І. Леніну, 300-річчю возз'єднання України з Росією, 50-річчю КПРС, 50-річчю першої російської революції, 150-річчю з дня народження Пушкіна, 90-річчю з дня смерті Шевченка та ін.

З виставок, організованих у зв'язку з постановами Всесвітньої Ради миру, великий інтерес викликали такі

Виставка, присвячена 150-річчю з дня народження О. С. Пушкіна.

виставки: «Арістофан — великий представник світової культури. 2400 років з дня його народження», «Дон Кіхот» Сервантеса — видатний твір світової культури». Для цих виставок був зібраний і експонований великий і дуже цінний матеріал. Серед видань «Дон Кіхота» за-слуговує уваги рідкісне видання першого перекладу його на російську мову 1769 року.

Бібліотека відзначає знаменні ювілейні дати вітчизняних і світових учених, праці яких збагатили науку і сприяли дальшому її розвитку та прогресу. В числі виставок такого характеру, організованих Бібліотекою останнім часом, назовемо виставки, присвячені 50-річчю з дня смерті видатного російського хірурга М. І. Пирогова, 100-річчю з дня народження видатного українського письменника Івана Франка, 50-річчю з дня смерті великого російського вченого Д. І. Менделєєва.

Матеріали з історії Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, про життя і діяльність його вчених на протязі всього існування університету були зібрані й експоновані Бібліотекою у зв'язку з 90-річчям з дня його заснування.

Експерсії в книгосховища — один з найбільш ефективних методів ознайомлення читача з фондами Бібліотеки.

В Науковій бібліотеці проводяться два види експерсій — загального характеру і тематичні.

Експерсії загального характеру знайомлять читачів з усіма фондами Бібліотеки, зупиняючи їх увагу на особливо цікавих, цінних в науковому та бібліографічному відношенні книгах, на рідкісних, стародрукованих, розкішних виданнях, на тих книгах, що є значним вкладом у науку і літературу, тощо.

Тематичні експерсії мають на меті ознайомити читача з наявною у фондах Бібліотеки літературою з певної галузі знання або навіть з окремого питання.

Ті й другі експерсії супроводжуються поясненням експерсовода.

При відвідуванні книгосховищ читач має можливість ознайомитися з книжками *de visu* і зустріти іноді такі книжки, про які він не знав і які можуть бути йому корисні в його учбовій або науковій роботі. Величина і різноманітність матеріалу, широкий фонд періодичних видань, представлених багаторічними комплектами, виключ-

ні своїм змістом і зовнішнім оформленням книжки колекцій Воронцова, Строганова і Шільдера, рідкісні й унікальні видання, повнота і багатство літератури радянської преси справляють найкраще враження на екскурсантів і сприяють розвитку в них інтересу і любові до книжки.

До числа методів пропаганди книжки, що застосовуються Науковою бібліотекою університету в її постійній практиці, відноситься організація бібліотечних семінарів для студентів — випускників університету.

При проведенні семінарів студентів знайомлять з постановкою бібліотечної справи в нашій країні, з основами радянської бібліографії, з організацією каталогів різного типу, з правилами користування ними. Частина лекцій присвячується історії Наукової бібліотеки Одеського університету та описові її фондів. Особлива увага приділяється знайомству студентів з бібліографічними довідниками як загального типу, так і за їх спеціальністю.

Теоретичні заняття супроводжуються практикою студентів по лінії користування бібліографічними посібниками, опису друкованих творів і складання спеціалізованих картотек. В практичні заняття включаються екскурсії в книгоховища Наукової бібліотеки університету та інші бібліотеки міста.

**

Широко застосовуючи методи популяризації своїх книжкових фондів, що безперервно поповнюються виданнями поточної радянської преси, Бібліотека провадить невтомну роботу по проведенню в життя свого основного завдання — допомоги науковим працівникам, кадрам молодих спеціалістів і студентській молоді в їх науково-педагогічній, дослідницькій та навчальній роботі.

Поряд з іншими науковими та культурно-освітніми установами Союзу РСР Наукова бібліотека Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова вносить свою повсякденну працю в справу розвитку й процвітання науки і культури в нашій Великій Батьківщині.

НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА ОДЕССКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА им. И. И. МЕЧНИКОВА

Научная библиотека Одесского государственного университета им. И. И. Мечникова — одна из старейших библиотек Советского Союза.

Организованная в 1817 г. как библиотека Ришельевского лицея, преобразованная в 1865 г. в Новороссийский Университет (ныне Одесский государственный им. Мечникова) она на протяжении всего своего существования является мощной базой для научной, педагогической, литературной и учебной работы.

Фонды Библиотеки исчисляются в 1500000 книжн. ед. на русском языке, языках народов СССР и на многих иностранных. В них представлены все отрасли науки, начиная с изданий XVI—XVII вв., кончая новейшими, где отражены достижения современной научной мысли.

Особенного расцвета достигла Библиотека после Великой Октябрьской социалистической революции. Фонды Библиотеки, собранные за сорок два года Советской власти, почти в пять раз превосходят накопленные за 100 лет при царизме. Библиотека получает все печатные издания Союза соответственно научной тематике кафедр и учебной программе факультетов университета. В то же время, связанная со многими академиями и университетами стран народной демократии и ряда других зарубежных стран, Библиотека систематически пополняет свой иностранный фонд. (Фонд иностранной литературы составляет свыше 60% всех книг Библиотеки и по величине и научной ценности занимает одно из первых мест на Украине).

Источником пополнения Библиотеки служит также обмен изданиями университета на труды научных учреждений и университетов Советского Союза, стран народной демократии и других зарубежных стран. (Около 700 учреждений).

Пополняется Библиотека также дарами отдельных лиц и приобретением частных библиотек. К числу особенно ценных относятся

библиотеки — С. М. Воронцова (60 тыс. книг), А. Г. Строганова (40 тыс.), историка Н. К. Шильдера (около 7 тыс. книг), историка права Р. Губе (свыше 6-ти тыс. кн.), слависта В. И. Григоровича и др.

Особое научное значение придает Библиотеке собрание периодических изданий, исчисляемое в 800 тыс. ед. Сюда входят, главным образом, издания академий, университетов и научных учреждений. Многие из журналов собраны за десятки, а некоторые за сто и более лет. Образцом такого рода отечественных журналов могут служить «Известия Академии Наук» (получаются с 1728 г.), иностранных — «Comptes rendus hebdomadaires des séances de l'Académie des sciences» (с 1835 г.).

В Библиотеке сохраняется большое количество редких изданий. Так, в ведущем отделе — отделе классиков марксизма-ленинизма хранится первое издание «Капитала» К. Маркса на немецком языке, Гамбург 1867 г., первое русское — Санкт-Петербург 1872 г., первое издание труда В. И. Ленина «Развитие капитализма в России», Санкт-Петербург 1899 г. и ряд его сочинений в дореволюционных изданиях 1905—1908 гг. (Современные издания трудов В. И. Ленина собраны в количестве нескольких тысяч экземпляров на языках народов СССР и на многих иностранных — французском, немецком, итальянском, польском, румынском, сербо-хорватском и др.).

Образцом инкунабул в собрании книжных редкостей в Библиотеке может служить «Всемирная хроника» Шеделя на латинском языке, Нюрнберг, 1493 г. Из первопечатных русских книг назовем Острожскую библию, изданную знаменитым русским печатником Иваном Федоровым в 1581 г.

Очень полно представлены в Библиотеке издания Киево-Печерской лавры XVII в., а также книги эпохи Петра Великого, изданные до и после реформы в области книгопечатания в России.

В фонде Воронцова, где чрезвычайно полно отражена эпоха французской буржуазной революции, имеются особенно ценные редкие издания. Из них укажем «Политический кодекс Франции» (Code politique de la France) 1790 г. тт. 1—6, издание уникальное, и газету «Moniteur universel», собранную за десятки лет. В фонде Строганова весьма ценны издания «Вольной русской типографии», в числе которых имеется «Путешествие из Петербурга в Москву» Радищева, переизданное Герценом в 1858 г. в Лондоне. Фонды Губе заключают уникальные издания статуты земель и статуты городов XVI—XVII столетий.

Фондами Библиотеки широко пользуются университет в целом, партийный и советский актив, научные работники, преподаватели и студенты высшей школы, учителя и учащиеся специальных средних

школ города, а также иногородние лица этих категорий по между-библиотечному абонементу.

Библиотека активно популяризирует свои книжные фонды, используя все пути пропаганды книги — составление библиографических указателей и бюллетеней новых книг, разработку каталогов, организацию книжных выставок и экскурсий по Библиотеке.

В результате раскрытия фондов и широкого доступа к ним читателя, книгооборот Библиотеки сильно возрос и превысил дореволюционный в 25 раз.

Большое внимание уделяет Библиотека научной работе. В феврале 1945 г. она была утверждена как научно-исследовательское учреждение, чем определилось основное направление ее деятельности. Ведущей темой в области научной работы является краеведение, одной из крупных работ Библиотеки — составление «Биобиблиографического словаря профессорско-преподавательского состава Одесского (Новороссийского) университета», где собран материал с 1865 г. по настоящее время.

Сотрудники Библиотеки работают над организацией фонда редких и старопечатных книг, из числа которых свыше 10 тыс. уже описаны.

Ежегодно в Библиотеке проводятся занятия со студентами университета по ознакомлению их с основами библиотковедения и библиографии.

Оказывая помощь научным работникам, молодым специалистам и студентам в их научной и учебной работе, Научная библиотека Одесского государственного университета вносит свой повседневный труд в общее дело развития и процветания науки и культуры в нашей Великой Родине.

THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE ODESSA MECHNIKOV STATE UNIVERSITY

The Scientific Library of the Odessa Mechnikov State University—is one of the oldest libraries of the Soviet Union.

It was first organized in 1817 as the library of the Richelieu Lyceum and reorganized into the Novorossiiskiy University in 1865 (now the Odessa Mechnikov State University).

In the long course of its existence the library has proved a powerful basis for scientific, pedagogical, literary and educational work.

The library holdings number 1,500,000 volumes in the Russian language, in the languages of the peoples of the U. S. S. R. and many foreign languages.

The books represent all fields of science beginning with the publications of the XVI—XVII centuries and including the latest ones that reflect the achievements of modern scientific ideas.

It was after the Great October socialist revolution that the library attained astounding growth. The library bookstock acquired in the 42 years since the establishment of the Soviet power, is nearly 5 times greater than what was acquired in a hundred years under tsarism.

The library receives all the publications of the Soviet Union according to the scientific themes of the departments and the syllabus of the faculties of the University. At the same time the library systematically enlarges its foreign literature bookstock through the contacts established with many academies and universities of the People's Democracies and a number of other foreign countries. The foreign literature bookstock makes up 60% of all the books of the library and takes one of the first places in the Ukraine (as to quantity and scientific value).

The exchange of publications between the Odessa University on the one hand and scientific institutions and universities of the Soviet Union, the People's Democracies and other foreign countries on the other hand is one of the sources of the acquisition of the library holdings (about 700 institutions).

The library was also enriched by the grants of several persons.

and by acquiring private libraries. The most valuable among them are the libraries of S. M. Vorontsov (60,000 volumes), A. G. Stroganov (40,000 volumes), N. K. Shielder, an historian (7,000 volumes), R. Goubé, an historian, of law (over 6,000 volumes), V. I. Grigorovitch, a specialist in Slavonic languages, and others.

The collection of periodicals that numbers 800,000 volumes is of special scientific significance. It mainly includes the publications of academies, universities and scientific institutions. Many magazines are being collected for dozens of years and some of them even for a hundred and more years. For example, the Russian magazine «Transactions of the Academy of Sciences» («Izvestia Akademii Nauk») has been coming in since 1728, and the foreign magazine «Comptes rendus hebdomadaires des séances de l'Académie des sciences» since 1835.

A lot of rare editions are collected in the library. Thus the first German edition of «The Capital» by K. Marx, Hamburg, 1867, as well as the first Russian edition of the same work, St. Petersburg, 1872, the first edition of V. I. Lenin's «Development of Capitalism in Russia», St. Petersburg, 1899 and a number of pre-revolutionary editions of V. I. Lenin's works, 1905—1908 can be found in the main section of the library, viz. the section of classics of Marxism-Leninism.

Many thousand copies of present day editions of V. I. Lenin's works are collected in the languages of the peoples of the USSR and in many foreign languages, viz. in French, German, Italian, Polish, Rumanian, Serb-Groatian, etc.

Shedel's «World Chronicle» in Latin, Nurnburg, 1493 is an example of the incunabula which are to be found among the rara avis of the library.

You can also find here «Ostrozhska Bible» one of the first Russian books printed in 1581 by the famous Russian printer Ivan Fedorov.

There are many XVII century editions of the Kievo-Pecherskaya Lavra as well as books of Peter the Great's epoch, edited before and after the printing reform in Russia.

The Vorontsov stock which fully reflects the epoch of the French Bourgeois Revolution is of special value due to the rare editions it contains. They are: a unique edition of the «Code politique de la France», 1790, volumes 1—6, files of the newspaper «Moniteur universel» collected for dozens of years.

In the Stroganov stock there are extremely rare editions of «The Free Russian Publishing House», such as «The Journey from Petersburg to Moscow» by Radischev, reedited by Hertsen in London in 1858.

The Goubé stock includes unique copies Statutes of lands and towns of the XVI—XVII centuries.

The library is widely used by the scientists and students of the university, by Party and Soviet organisation workers, by scientific workers, by teachers and students of higher schools and technical schools as well as by people in other towns who get books on interlibrary loan.

Our library popularizes its books using every possible way of propagating books — making up bibliographic guides and bulletins of new books and catalogues, arranging bookshows and organizing excursions to the library.

Bringing books within the reach of wide masses of readers resulted in the increasing growth of the interchange of books which is 25 times higher than it was before the Revolution.

The library pays great attention to scientific work.

In February 1945 the library was qualified as a scientific research institution and this determined the main trend of its activities. Regional studies is the principal subject of its scientific work. An important piece of work is the compiling of a bibliographic dictionary of the professional staff of the Odessa (Novorossiisk) University which includes material from 1865 to the present time. The workers of the library are arranging the stock of incunabula and rare books, 10 thousand books being already described.

Every year the library organizes classes for the students of the university, acquainting them with the principles of library science and bibliography.

By assisting research workers, young specialists and students in their scientific and educational work, the library daily contributes to the development and flourishing of science and culture in our Great Motherland.

LA BIBLIOTHEQUE SCIENTIFIQUE DE L'UNIVERSITE D'ETAT I. I. METCHNIKOV A ODESSA

La Bibliothèque scientifique de l'Université d'Etat I. I. Metchnikov à Odessa compte parmi les plus anciennes bibliothèques de l'Union Soviétique.

Fondée en 1817 comme bibliothèque du Lycée Richelieu qui était réorganisé en 1865 en Université Novorossiisk (à l'heure actuelle l'Université I. I. Metchnikov), elle présente durant toute son existence une base solide pour le travail scientifique, pédagogique, littéraire de même qu'une base pour les études.

Ses fonds montent à 1.500.000 livres en russe, en langues des peuples de l'URSS et en plusieurs langues étrangères. Ici sont représentées toutes les branches de la science à partir des éditions des XVI—XVII siècles jusqu'aux livres d'aujourd'hui ou sont reflétés les progrès de la pensée scientifique contemporaine. C'est après la Grande Révolution socialiste d'Octobre que la Bibliothèque a atteint son essor exceptionnel. Ses fonds recueillis pendant quarante — deux ans sous le pouvoir soviétique sont presque cinq fois plus grands que ceux ramassés pendant cent ans sous le tsarisme. La Bibliothèque reçoit toutes les publications de l'Union Soviétique conformément aux thèmes scientifiques des chaires et aux programmes d'études des facultés de l'Université. En même temps, liée avec beaucoup d'académies et d'universités des pays de démocratie populaire et d'autres pays étrangers, elle augmente systématiquement son fonds des livres étrangers. (Le fonds de la littérature étrangère contient 60% de tous les livres de la Bibliothèque et occupe grâce à la quantité de ses livres et à leur grande valeur scientifique une des premières place en Ukraine).

L'échange des publications de l'Université contre les oeuvres des institutions scientifiques en URSS et contre celles des pays étrangers (près de 700 établissements) forme une autre source d'augmentation des fonds de la Bibliothèque.

Les dons des personnes privées et l'achat des collections de livres enrichissent beaucoup la Bibliothèque. Les plus précieux parmi ces dons et ces achats sont: la bibliothèque de S. M. Vorontsov (60 000 livres), celle de A. G. Stroganov (40 000 livres), les collections de l'historien N. K. Childer (presque 7 000 livres), de l'historien du droit R. Houbé (plus de 6 000 livres), du slaviste V. I. Grigorovitch et d'autres.

Les périodiques de la Bibliothèque qui montent à 800 000 lui attribuent une grande importance scientifique. Ce sont surtout les publications des académies, des universités et des institutions scientifiques. Plusieurs revues y comptent des dizaines d'années, d'autres une centaine d'années et même plus. On peut citer «Izvestia» de l'Académie des sciences (depuis 1728) comme exemple de pareilles revues russes et «Comptes rendus hebdomadaires des séances de l'Académie des sciences», (Paris depuis 1835) comme exemple des revues étrangères.

La Bibliothèque possède une grande quantité de livres rares. Ainsi, dans la section principale — la section des classiques du marxisme-léninisme, se trouvent l'édition originale du «Capital» de K. Marx en allemand (Hambourg, 1867) et la première édition de cette oeuvre en russe (S. Pétersbourg, 1872), l'édition originale du «Développement du capitalisme en Russie» de V. I. Lénine (S. Pétersbourg, 1899) et une série de ses travaux, publiés sous le tsarisme (1905—1908) (Les oeuvres de Lénine en éditions de nos jours sont recueillies en quelques mille d'exemplaires en langues des peuples de l'URSS et en beaucoup de langues étrangères — en français, en allemand, en italien, en polonais, en roumain, en serbe-croate etc.).

«Chronicon mundi» par H. Chedel en latin (Nurnberg, 1493) peut servir d'exemple d'incunable.

Parmi les premières éditions russes on peut citer la Bible imprimée en 1581 à Ostrog par le célèbre imprimeur russe Ivan Fédorov.

Les éditions de Kiévo-Pétcherskaïa lavra (Киево-Печерская лавра) du XVII siècle et les livres de l'époque de Pierre le Grand, parus avant et après la réforme de l'imprimerie en Russie sont présentés en grand nombre à la Bibliothèque.

La Bibliothèque Vorontsov renferme des livres d'une rareté exceptionnelle, ou est reflétée sous tous les aspects l'époque de la Révolution Française. Il convient de nommer l'édition unique du «Code politique de la France», vol. 1—6 (Paris, 1790) et le journal «Moniteur universel» qui compte des dizaines d'années.

La Bibliothèque Stroganov possède des précieuses éditions de «Volnaïa rousskaïa typographia» (Imprimerie russe libre), dans le nombre desquelles se trouve l'oeuvre de Radichtchev «Le voyage de Pétersbourg à Moscou» rééditée par Hertenzen en 1858 à Londres.

Le fonds de Houbé comprend les éditions uniques des statuts des terres et de ceux des villes des XVI—XVII siècles.

La Bibliothèque scientifique dessert largement l'Université, les militants du Parti et des Soviets, les scientifiques, les professeurs des écoles supérieures et les étudiants ainsi que les professeurs et les élèves des écoles secondaires spéciales. Elle dessert par abonnement interbibliothèque les mêmes catégories de lecteurs des autres villes.

La Bibliothèque popularise activement ses richesses en se servant de tous les moyens de la propagande du livre: index bibliographiques, bulletins de nouveaux livres, élaboration des catalogues, organisation des expositions de livres et excursions dans les dépôts des livres.

Par suite d'une large popularisation des fonds de la Bibliothèque la circulation des livres s'est fortement accrue et surpasse en 25 fois celle d'avant la Révolution.

La Bibliothèque attache une grande attention au travail scientifique.

En 1945 elle était sanctionnée comme un établissement de recherches scientifiques, ce qui a déterminé la direction principale de son activité.

Le grand thème dans le domaine du travail scientifique de la Bibliothèque est l'étude de la contrée. Un de ses travaux le plus importants est «La biobibliographie des professeurs de l'Université d'Odessa (de Novorossiisk), où sont recueillis les matériaux depuis 1865 jusqu'à nos jours.

Les collaborateurs de la Bibliothèque organisent le fonds des livres rares et des livres imprimés anciennement dont plus de 10 000 exemplaires sont déjà décrits.

Chaque année on fait dans la Bibliothèque des cours de bibliographie et de bibliothéconomie pour les étudiants de l'Université.

En desservant les savants, les jeunes spécialistes et les étudiants dans leur travail scientifique et le travail d'études la Bibliothèque scientifique de l'Université d'Etat contribue à la cause commune de l'épanouissement de la science et de la culture dans notre Grande Patrie.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
WISSENSCHAFTLICHE BIBLIOTHEK
DER METSchnikow-STAATSUNIVERSITÄT
DER STADT ODESSA

Die Wissenschaftliche Bibliothek der Metschnikow-Staatsuniversität gehört zu den ältesten Bibliotheken der Sowjetunion.

Gegründet 1817 als Bibliothek des Richelieulyzeums, das 1865 in die Noworossischer Universität umgestaltet wurde (jetzt Metschnikow-Staatsuniversität der Stadt Odessa), bildet sie seit Jahren ihres Bestehens eine Basis für die wissenschaftliche, literarische und pädagogische Arbeit.

Gegenwärtig zählt der ganze Bücherbestand der Bibliothek rund 1.500.000 Bände in russischer Sprache, Sprachen der Völker der Sowjetunion und in vielen Fremdsprachen. In den Beständen sind alle Wissensgebiete vertreten, angefangen von den Ausgaben aus den XVI—XVII Jahrhunderten und abschliessend mit den neusten, in denen die Leistungen des modernen wissenschaftlichen Denkens widerspiegelt sind.

Ein besonderes Aufblühen erreichte die Bibliothek nach der Grossen Sozialistischen Oktoberrevolution. Die in den Jahren der Sowjetmacht gesammelten Bücherbestände übertreffen fast um 5 fache des zaristischen Russlands. Die Bibliothek erhält das Staatsfreixemplar der in der ganzen Sowjetunion herausgegebenen Druckproduktion entsprechend der wissenschaftlichen Thematik der Lehrstühle und dem Programm der Fakultäten. In gleicher Zeit geschieht die Vermehrung der Bestände durch Neuerwerbungen der Bücher und der Periodika in den Ländern der Volksdemokratie und in anderen, mit denen Akademien und Universitäten unsere Bibliothek eng verbunden ist. Die Bibliothek erweitert systematisch ihren Auslandsfonds. (Der Fonds der fremdsprachigen Bücher beträgt mehr als 60% aller Bücher der Bibliothek und nimmt in seiner Grösse und im wissenschaftlichen Wert eine der ersten Stellen in der Ukraine ein).

Die Vermehrung der Bücherbestände geschieht auch durch den Tausch der Universitätsausgaben gegen die Ausgaben der wissen-

schaftlichen Anstalten und Universitäten der UdSSR, der Länder der Volksdemokratie und anderer Länder (ca. 700 Anstalten).

Die Bibliothek wird auch durch Geschenke mehrerer Personen und durch Beschaffung der Privatbibliotheken erweitert. Zur Zahl der wertvollsten Privatbibliotheken gehören: Bibliothek des Grafen S. M. Woronzow (60 Tausend Bücher), Stroganows Privatbibliothek (40 Tausend Bücher); Bibliothek des Historikers N. K. Schilder (ca. 7 Tausend Bücher), des Historikers der Rechte R. Hube (über 6 Tausend Bände), des Slawisten Grigorowitsch u. a.

Einen besonderen Wert wird der Sammlung der Periodika beigelegt (ca. 800 Tausend Einheiten).

Hier sind hauptsächlich die Ausgaben der Akademien, Universitäten und wissenschaftlichen Anstalten vertreten. Als Muster solcher russischen Zeitschriften können «Die Nachrichten der Akademie der Wissenschaften» (seit 1728) und ausländischen — «Comptes rendus hebdomadaires des séances de l'Académie des sciences» (seit 1835) dienen.

In der Bibliothek wird eine grosse Anzahl seltener Bücher aufbewahrt. In der führenden Abteilung — Abteilung der Klassiker des Marxismus-Leninismus — findet man die erste Ausgabe des «Kapitals» von Karl Marx in der deutschen Sprache, Hamburg 1867, und die erste russische, Sankt-Petersburg 1872. Weiter folgt die erste Ausgabe des Werkes von W. I. Lenin «Die Entwicklung des Kapitalismus in Russland» und eine Reihe seiner Werke, herausgegeben in den Jahren 1905—1908. (Die Bibliothek verfügt über mehrere Tausend moderner Ausgaben der Werke von W. I. Lenin in den Sprachen der Völker der Sowjetunion und in vielen ausländischen: französischer, deutscher, polnischer, italienischer, rumänischer, serbokroatischer u. a.).

Als Muster der Inkunabeln in der Sammlung seltener Bücher kann Schedels «Weltchronik» in der lateinischen Sprache dienen. Aus den altgedruckten russischen Büchern nennen wir die Ostroschski-Bibel, herausgegeben im Jahre 1581 von dem berühmten russischen Wiegendrucker Iwan Fjodorow.

Besonders reich sind in der Bibliothek die Ausgaben des Kiewer Höhlenklosters (Киево-Печерська лавра) aus dem XVII Jahrhundert vertreten und auch Bücher aus der Zeit des Zaren Peter des Grossen, herausgegeben vor und nach der Reform des Buchdruckwesens in Russland.

Im Woronzow-Fonds ist ausserordentlich reich die Epoche der Französischen bürgerlichen Revolution zum Ausdruck gebracht. Hier befinden sich seltene besonders wertvolle Ausgaben — wie eine Unikumausgabe des «Politischen Kodexes Frankreichs» (1790, Bände 1—6) und die Zeitung «Moniteur universel» — eine Zehnjahrserie.

Im Stroganow-Fonds überaus wertvoll sind die Ausgaben der «Freien russischen Druckerei», unter denen Raditschschew's «Die Reise von Petersburg nach Moskau», von Herzen 1858 in London neu herausgegeben, vertreten ist.

Der Hube-Fonds geben dem Besucher die Möglichkeit die Ausgaben der Landes- und Stadtstatuten aus den XVI—XVII Jahrhunderten kennenzulernen.

Die Bestände der Bibliothek werden in grossem Ausmasse nicht nur von den Wissenschaftlern, Hoch- und Mittelschullehrern, Studenten und Parteifunktionären sondern auch von Lehrern und Schülern der Fachschulen und Techniken und von mehreren in anderen Städten wohnenden Personen durch das interbibliothekare Abonnement ausgenutzt.

Die Bibliothek popularisiert bei Ausnutzung aller Propagandamittel ihre Bücherfonds. Sie stellt Quellennachweise zusammen, gibt Bulletins neuer Bücher heraus, führt die Ausarbeitung der Kataloge, veranstaltet Ausstellungen und organisiert Exkursionen. Der ganze Bücherbestand ist für jeder Besucher zugänglich gemacht. Der Bücherumschlag übertrifft um 25 fache den vorrevolutionären.

Die grosse Aufmerksamkeit schenkt die Bibliothek der wissenschaftlichen Arbeit. Seit 1945 ist sie eine wissenschaftliche Forschungsanstalt. Heimatkunde bildet die Hauptrichtung ihrer wissenschaftlichen Tätigkeit. Die Mitarbeiter der Bibliothek befassen sich weiter mit dem Zusammenstellen des bio-bibliographischen Wörterbuches der Professoren, Dozenten und Lehrer der Metschnikow-Universität, wo das biographische Material seit 1865 vertreten ist.

Die Mitarbeiter der Bibliothek arbeiten auch an der Organisation des Fonds seltener Bücher, aus deren Zahl schon über 10 Tausend beschrieben sind. Alljährlich werden in der Bibliothek Lektionen und Unterrichte veranstaltet, die die Studenten der Universität mit den Grundlagen des Bibliothekwesens und der Bibliographie vertraut machen.

Die Bibliothek erweist grosse Hilfe an Wissenschaftler, junge Fachleute und Studenten in ihrer wissenschaftlichen Arbeit und in ihrem Studium. Die Wissenschaftliche Bibliothek der Staatsuniversität zu Odessa liefert ihren alltäglichen Beitrag in die Sache der Entwicklung und des Gedeihens der Wissenschaft und Kultur in unserer Grossen Heimat.

Адреса Наукової бібліотеки Одеського державного університету
ім. І. І. Мечникова

Наукова бібліотека Одеського державного університету імені І. І. Мечникова міститься по вул. Радянської Армії № 24, в будинку одного з корпусів університету. Вхід у Бібліотеку веде через загальний вестибюль університетського будинку на 2-й поверх, де міститься відділ обслуговування читачів (абонемент, читальні зали, міжбібліотечний абонемент), науково-бібліографічний відділ, кабінет директора, канцелярія і бухгалтерія Бібліотеки. Відділи комплектування і каталогізації містяться на 1-му поверсі. Книжкові фонди розміщені в п'яти ярусах спеціально обладнаних книгоховищ в цьому ж будинку.

ЗМІСТ

	Стор.
Передмова	5
Вступ	7
Структура Наукової бібліотеки Університету	11
Книжкові фонди (комплектування і загальна характеристика)	13
Стародруки і рідкісні книжки	44
Обслуговування читачів (абонемент, читальні зали, міжбібліотечний абонемент)	64
Каталоги і користування ними	68
Бібліографічні довідки та консультації	73
Наукова робота	74
Виставки та екскурсії	77
Наукова бібліотека Одеського державного університету імені І. І. Мечникова. Путівник (резюме російською, англійською, французькою та німецькою мовами)	81—92
Адреса бібліотеки	93

Головний редактор П. Ю. Данилко

Технічний редактор М. Д. Шафірозиц

Коректор С. М. Новак

БР 02102. Підписано до друку 5.1-60 р. Зам. 1161.
Друк. арк. 3+2 вкл. Формат паперу 84×108¹/₃₂. Тираж 1000.
Ціна 3 крб. 50 коп.

Друкарня Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова,
Щепкіна, 12.